SUMMARYUSZ
WIARY
Y NAUKI POWSZECHNEY KATOLICKIEY
dla ſnadnieyſzego poięcia
na Pytania
ROZŁOZONY.
z krotkim zebraniem zwyczaynych zarzutow, y odpowiedzi na nich, niegdyś po Łacinie napiſany, y Kongregacyi Elektorſkiey Heidelsberſkiey pod tytułem N. P. MARYI od Anioła pozdrowioney za kolendę duchowną, w Roku 1727.
OFIAROWANY.
á teraz
pod zaſzczytem Imienia
JASNIE WIELMOZNEGO NAYPRZEWIELEBNIEYSZEGO IMci XIĘDZA
JOZEFA ANDRZEJA ZAŁUSKIEGO
BISKUPA Kiowſkiego y Czerniechowſkiego Prezydenta Trybunału Koron: Radomſkiego, OPATA Wąchockiego, Kawalera Orderu Orła Białego
Swiatu Polſkiemu na pożytek duchowny oyczyſtym piorem
PRZEŁOZONY.
1762.

---

w WARSZAWIE
w Drukarni J. K. Mci y Rzpltey Collegii Regii XX. *Scholarum Piarum.*

Quisquis ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet se laudabiliter vivere existimet, hoc solo scelere, quod à Christi unitate disjunctus est, non habet vitam, sed ira Dei manet super illum. *S. August: Epist.* 152. *ad Donatum.*

Ktobykolwiek od tego powszechnego Kościoła odłączony był, luboby mu się zdało, iż naychwalebniey żyie, przecież dla tego samego występku, że od Chrystusa iedności oddzielony iest, nie ma żywota, ale gniew Boży dyszy nad nim. S. Augustyn w liście 152. do Donata.

DEDYKACYA.

Osobliwszym to Nieba stało się zrządzeniem, J. W. Mci Dobrodzieju, *aby to dzieło, ktore naukę prawowierną Kościoła woiuiącego ogłasza, á błędy przeciwne tłumi, y zarzuty zbiia; pod tak możnego Obrońcy Imienia zaszczytem, na iawny widok świata oyczystego wyszło: Ktorego, Zwierzchności Kathedry Piotrowey posłuszny Kościoł, czułym y gorliwym sławi Pasterzem: Oyczyzna rozsądnym czci Senatorem: Rzecz-pospolita nauk wyzwolonych*

uczo-

uczonym y uszczonym zna Wodzem: Herezya swych zbrodni trwożyć się doświadczyć mścicielem. Ani ia niemniey lepszego prognostyku, y szczęśliwszego pracy moiey zawieszczenia upatrywać mogę, iak gdy te niezbite wiary powszechney dowody, przewrotną naukę umysłow kacerstwem zarażonych niszczące, pod Twoim zaszczytem na światło publiczne wystawiam; ktorego Imienia powaga y wszelkich Cnot, ktoremi iaśnieieß, ozdoba, zniewolone wszystkich chęci obiecuie, y przychylne umysły przyrzeka. Pospolicie bowiem czy to z daru Bożego, czy też z powodu natury łaskawey przytrafia się, że Mężowie cnotą y dostoynością znamienici, samą Imienia swoiego sławą, rzeczom tym, około ktorych piora y dowcipy piszących pracuią, wiele pomocy y pożytku przynoszą, y chęci ludzkie, na tę lub owę stronę, powodem swoim łacno pociągaią. Co dałby Bog, aby z dobrem swoim, y duszy pożytkiem owi doświadczyli, ktorzy heretyckim iadem napoieni, od czystych żrzodeł zdrowey nauki stronią, od owczarni Chrystusowey oddaleni błądzą, y iarzmo Pańskie z nieuśmierzonych karkow hardo zrzucaią, dałby, mowię, Bog, aby oczywistemi Chrześciańskiey prawdy dowodami

dami przekonani, y Twoim, J. W. Biskupie, świątobliwego żywota przykładem zachęceni, do tey się religii przygarnęli, ktorą z tak wielkim usiłowaniem iako czuły Pasterz bronisz y pomnażasz: y za Cnotą tudzież udali się, ktorey naśladowanie w zbiorze przymiotow swoich pokazuieß. Tak Cię bowiem y natury y łaski darami hoynie opatrzonego upatruiem, iż na tych miast zupełne doskonałey cnoty wyobrażenie, y wytworny życia Chrześciańskiego wizerunk, w twarzy y umyśle Twoim iaśnieiący, niby w przezroczystym krysztale widziemy.

Atoli między innemi tak hoynie opatrzonego umysłu ozdobami, z pierwszym na czele stawaią zaszczytem, y z dzieł się swoich poznawać daią: owa nie spracowana w pomnożeniu wiary gorliwość, troskliwa Pasterskiego urzędu piecza, Wierność ku Panu, miłość ku Oyczyznie, przychilność ku uczonym, y krzewiące się nauki dzielnie wspieraiąca pomoc. Przyiąłeś ten urząd poświęconey godności, ażebyś dostateczną zasłużenia się y religii y Kościołowi iuż miawszy sposobność, roznieconą dawno w sercu swoim gorliwość iak naydaley rozszerzał, y drugim przykładem przodkował, iak maią urzędu swego wypełniać powinność

ność. *Ani Ci dosyć z zwyczaynego rezydencyi mieysca, niby też to z Strażnicy iakiey, przezornym czułości Pasterskiey okiem, powszechne Kościoła y powierzoney Trzody dobro opatrywać; Lecz się y obecnym ieszcze dla przyśpieszenia duchowney pomocy, swoim owieczkom stawiasz, żadnych nie oszczędzaiąc kosztow, żadnych prac nie lituiąc. A ztąd ani Cię podrożne trudy, ani zapadłego kraiu tylu mieyscami oddzielona odległość, ani nie łaskawego powietrza surowość, od powziętego Pasterskiey pieczy odrażaią przedsięwzięcia, znosisz to wszysto cierpliwie y skromnie, abyś Chrystusa pozyskał, y Dusz zbawieniu, (ku czemu siły twoie wszelkie natężasz, samo na koniec życie odważasz) skutecznie pomogł. Ktoż iest, kto nie widzi? iż ilekroć Swiątnicom Pańskim, pod rządem Pasterskiey Twey władzy zostaiącym, bytność swoię y obecność udzielasz: tylekroć to wszystko, cokolwiek w nich albo niechędostwo przybrudziło, albo starość nadwątliła, do pierwszey się ozdoby, y zupełnego ocalenia, za Twoim powodem, skinieniem, radą, y kosztem powraca. Mało natym, że murowane potrzebną naprawę, ale (co większa nie rownie) y żywe Kościoły zbudo-*

zbudowanie z Ciebie maią: gdy lud Twoy opiece Pasterskiey powierzony, zbawienną Słowa Bożego buduiesz instrukcyą: nauką przykładną, przykładem nauczaiącym w pobożności gruntuiesz: w karności zaś należytą wystepuiących z obrębow powinności wprawiasz, á tym samym naprawiasz.

Y teć to są (że inne, krotkości folguiąc, pominę) poświęconego umysłu Twoiego na pomnożenie wiary y religii dowody. Iuż zaś iaka ku Majestatowi Pańskiemu wierność y przysługa? świadkiem iest nieśmiertelney wiekow pamięci godzien, Nayiaśnieyszy AUGUST II. niegdyś na Tronie Polskim nam słodko Kroluiący, ktory w nadgrodę zasłużoney cnoty, żeby Cię bliskim bokw swoiego y serca uczynił, znakomity w Koronie Referendarza Wielkiego urząd, Osobie Twoiey do piastowania godnie poruczył, tym nie iako swey łaski zadatkiem, oświadczaiąc chęć dalszych świadczenia, gdyby zazdrosna śmierć intencyi dobrey z życiem nie przerwała. Atoli co chęć Oycowska nie dowiodła, to skutkiem domierzył, Wielkiego Oyca Syniemnieyszy y chwalebny Następca, Nayiaśnieyszy AUGUST III. szczęśliwie nam day Boże iak naydłużey panuiący, ktory rozpa-

rozpatrzywszy się w Twoich zasługach, z długą poniekąd, atoli tym samym gruntownieyszą uwagą, z wrodzoney przy wspaniałym sercu swoim łaskawości, Biskupią Cię uczcił dostoynością, Senatorską ozdobił powagą, y do obowiązkow większych Orderową pociągnął wstęgą. Jaka zaś ku Oyczyznie ukochaney miłość, dowodow na to szukać nie trzeba, iawne są bowiem, y w oczach wszystkich widzieć się daią owe podięte dla całości Rzeczypospolitey prace, owe pieczołowite około Dobra powszechnego usiłowania, czy to, gdy w Senacie na publicznych y prywatnych zasiadasz obradach, czy, gdy w wielkiey wagi y uwagi sprawach, rozsądne y pożyteczne podaiesz zdania, wszędzie rostropność Statysty, powagę Senatora, gładkość wybornego Mowcy pokazuiesz. Iaka nakoniec ku garnącym się do nauk przychylność, iaka tychże nauk szczęśliwym wzrostem w Oyczyznie naszey krzewiących się, pomoc z Ciebie y podpora? ten tylko nie wie, kto w swey dziedzinie pielgrzymuie; ktoż bowiem dzieł Twych piśmiennych nieznał? ktorych ogłosu cała niemal Europa z zadumieniem słucha, á ztąd celnieysze w niey, iako to Bonońska, Berlińska, y Petersburska Akademie, chcąc swe zaszczyty sławą Imienia Twoiego powiększyć, do Towarzystwa Cię swego wezwały y przyięły, á tym samym innym do szukania czci podobney, chwalebne z siebie podały przykłady. Lecz na co obcych co do tego punktu zasięgać dowodow? Czyż oczywistego w domu, tego wszystkiego com rzekł nie mamy świadectwa? Owę kosztowną nie przebraney mądrości Skarbnicę: Bibliothekę mowię Warszawską na usługę Rzeczypospolitey, na honor Narodu, na pożytek Patryotow od Ciebie poświęconą: w ktorey wybornych Xiąg y manuskryptow kosztownych sowity dostatek, wiele zagranicznych swą sławą przepisał Bibliotek, koszt zaś nie porownany, Krolewskich nakładow dosadził wspaniałości.

Ale na coż tu więcey pociągiem piora zakreślać zaszczytow? ktore y bez tego świat w Twoiey Osobie wyryte czyta, y Oyczyzna oczyma swoiemi, nie bez podziwienia widzi: dosyć mi zatym to iedno namienić, y tym rzecz całą zakończyć, to iest: aby Cię Nieba łaskawe dla dobra religii, dla pożytku Oyczyzny, dla nauk podpory, dla przychylnych Imieniowi Twoiemu pociechy, w czerstwym bez naruszenia zdro-

zdrowiu, w pomyślnym bez odmiany powodzeniu; ieżli nie wiecznym y nieśmiertelnym, przynaymniey długoletnim zachowały.

Tak życzy

JASNIE WIELMOŻNEGO
W. M. PANA DOBRODZIEJA.

uprzeymie obowiązany sługa.

J. E. M.

PRZEMOWA
Autora.

SWięty y sławny Kościoła Bożego Doktor EPIFANIUSZ, Biskup Konstancyeński w Cyprze, około roku Chrystusowego 370. napisawszy Xięgę, ktorey dał tytuł *Panarium* * gdzie wylicza y zbiia błędy w rzeczach wiary, ktore się pokazały przed iego wiekiem: przydał, iako w tak potrzebney materyi, Traktat inny od pierwszego nieco krotszy, w ktorym toż samo, co y w *Panarium*, y temiż niemal słowy powta-

* Słowo to *Panarium*: Chlebowym koszem X. *Knapski* tłumaczy. *Varro* lib. 4. de LL. mieyscem albo składem chleba, drudzy siatką, w iakiey niegdyś u Rzymian chleb przedawano, zkąd *Horatius* y *Juvenalis* takie y ku temu końcowi służące naczynie nazywaią *reticulum*: Jsidorus *panis excipulum.* Conf: Matth: *Martinii* Lex Philolog. *v. Panarium.* Atoli S. Doktor, ktory to słowo za napis swey Xiędze obrał, inszy mu wykład nierownie daie, mieniąc ie bydź *Arculam medicam*, to iest Apteczką, albo Szkatułką lekarską; co się z słow Listu iego, pisanego do *Achacyusza* y *Pawła* przyiacioł swoich (za ktorych namową y prozbą tę Xięgę złożył) iaśnie pokazuie. *Panarium, sive Arculam medicam, ad eorum, qui à serpentibus* (i. e. ab Hæreticis) *icti sunt, remedium* &c. Vid. Hoffman: *Continuat. Lex. Univ:* Tom. 11. P. 371.

wtarza; á przeto go nazwał *Anacephaleoſin*, to ieſt rekapitulacyą, albo zebranym krotko tego wſzyſtkiego powtorzeniem. Zdało ſię y nam poyść śladem tego S. Doktora, y to cośmy nie dawno przed dwoma laty, o Wierze y Nauce Katolickiey PP. Kongregatyſtom na piśmie ofiarowali (ile że to czaſom y kraiom naſzym, rownie iak potrzebna tak pożyteczna materya ieſt) krotkim zebraniem znowu powtorzyć. Atoli iednak takim ſpoſobem, ażeby ſię te rzeczy dla ſnadnieyſzego poięcia, przez Pytania y odpowiedzi podawały, y zarzuty oraz pokazywały, z rozwiązaniem onychże y odparciem.

CZĘSC

CZĘSC PIERWSZA

PORZĄDNE WPROWADZENIE Do WIARY.

GŁos ieſt Apoſtolſki, 2. Theſs. 3. 2. *albowiem nie wſzyſtkich ieſt Wiara.* To ieſt, iż do wykonania Wiary nie każdy ieſt ſpoſobny y przygotowany, nawet y z tych, ktorzy ią po ſobie pokazuią, y wyznawaią. Uſiłować więc będziem za pomocą Bożą, abyśmy przetorowali drogę przychylnemu Czytelnikowi, do wykonania porządnie Aktu Wiary.

ROZDZIAŁ I.
O Przygotowaniu do ſprawy Wiary.

§ I.

Pytanie. Czy ieſt ſzczegulna ſama Wiara prawdziwa?

Odpowiedź. Jeſt Ephes. 4. 5. *Ieden BOG, iedna Wiara,* iako tedy krom iednego BOGA, inni wſzyſcy ſą fałſzywi Bogowie, tak iście krom iedney Wiary, inne wſzyſtkie bydź muſzą fałſzywe y omylne.

§ II.

Pytanie. Ktoreż naypierwſze ze wſzyſtkich powinno bydź ſtaranie Człowiekowi troſkliwemu o zbawienie wieczne?

Odpo-

Odpowiedź. To naybardziey: iakiey ieſt Wiary, albo religii. Ta albowiem koniecznie ieſt fundamentem budynku, korzeniem dobrego owocu, wſtępem do BOGA, początkiem wſzelkiey ſprawy nadprzyrodzoney, światłem nakoniec, bez ktorego ciemności ſą zewnętrzne.

§ III.

Pytanie. Co ieſt, co ſię przeciw temu zaſtawiać zwykło?

Odpowiedź. Prożne, błahe, y nic nieważące wycieczki, ktore ſą znakiem duſzy lekkomyślney. Są zaś niemal te naſtępuiące.

Pierwſza wycieczka. Każdy w ſwey wierze zbawion będzie.

Odwrot. Bynaymniey: ale w tey tylko iedney, ktorey Bog nauczył. *Bez tey wiary nie podobna ſię podobać Bogu.* Hebr. 11. 6. dopieroż bydź zbawionym.

Druga wycieczka. Wſzyſcy w iednego wierzemy Boga.

Odwrot. To iednak nie doſyć. *Iac.* 2. 19. *Ty wierzyſz, iż ieden Bog: y czarci wierzą.*

Trzecia wycieczka. Wſzyſcy iednaką mamy Ewangelią.

Odwrot. Co do Litery zaiſte, ale nie co do wykładu albo nauki iednaką; co ieſt zawiaſą, że tak rzekę, na ktorey ſię wſzyſtko obraca. *Owiec y Wilkow* iedno bydź może *odzienie*, ale we wnątrz wielka rożnica. *Matth.* 7. 15.

Czwar-

Czwarta wycieczka. Z tego Predykanci, nauczyciele nasi rachunek oddadzą.

Odwrot. Oddaſz y ty: *Slepy ieżliby ślepego prowadził, obadwa w doł wpadaią.* Matth. 15. 14.

Piąta wycieczka. Ja tak trzymam, iak mię rodzice nauczyli y wychowali.

Odwrot. Jeżeli miłuieſz Oyca y Matkę więcey, niżeli Boga y przykazanie iego, *nie ieſteś go godzien.* Matth. 10. 37.

§ IV.

Szoſta wycieczka. Jżali tedy ci wſzyſcy potępieni będą, y wiecznie zginą? á wſzakże zakazuie Piſmo Luc. 6. 37. *niechcieycie potępiać.*

Odwrot. Pięcioro tych rzeczy, ktore twierdzić y utrzymywać będziem, ſą naypewnieyſze (1. wielkie mnoſtwo ludzi idzie na potępienie, ponieważ *obſſerna ieſt droga, y wielu* ktorzy ſię nią puſzczaią (2. Sekty także kacerſkie prowadzą na potępienie, rownie iako y inne wyſtępki: co Paweł nader wyraźnie przepowiada. *Gal.* 5. 20. & 21. (3. Słowa te Chryſtuſowe, *niechcieycie potępiać*, maią ſię brać y rozumieć w proſtym ſenſie; ani bowiem zabrania Chryſtus, iakoby ſię nie godziło potępiać wyſtępki, błędy, ſekty (całe bowiem Piſmo potępia takowe, á my powinniśmy z nim iedno trzymać y rozumieć) ale, że człowieka żadnego niemamy potępiać, ponieważ *nie ieſt ſkurczona ręka Pańſka*, żeby nie mogła każdego by też naybar-

dziey

dziey wyſtępnego y zdrożnego, Żyda nawet, Turczyna y Poganina nawrocić y zbawić. (4. Już zaś my nie potępiamy nikogo z ludzi, ale tylko błąd ich, albo przywarę nie wiary. Albowiem *Marc.* 16. 16. *kto nie uwierzy potępion będzie* y do Tytusa 3. 11. *już ieſt potępion.* (5. Przyidzie ten czas, iż *każdy ſwoy ciężar poniesie,* á przeto każdemu potrzeba warować ſię, y ſwego ſtrzedz ſię potępienia. Napomniał nas Chryſtus przeciw takiemu oglądaniu ſię na drugich (izali też y ci maią bydź potępieni.) Luc. 17. 23. *Pomniycie na żonę Lothową.* Gen. 19. 26.

§ V.

Siodma wycieczka. Potrzeba mię trzyma, albo, że inaczey nie mogę.

Odwrot. Zaden tu ſię pretext nie przypuſzcza: ponieważ to *iedno ieſt* naybardziey nadewſzyſtko potrzebne. *Luc.* 10. 43. Wymowki te, ktoremi ſię ſkładaią w Ewangelii, wezwani na ucztę goście, ktorych głos ieſt. *Luc.* 14. *mam potrzebę* ỹ. 18. *nie mogę* ỹ. 20. y tym podobne, nic innego nie ſą, tylko *ſłowa złości* Pſal. 140. 4. á daymy więc, żeby ci było na przeſzkodzie, *oko* twoie, *ręka* twoia, *noga* twoia; wſzyſtkoś to iednak powinien porzucić. *Matth.* 5. 20. & c. 18. 8. &c. Zaden z tych, ktorzy ſię prosili, áby ie miano za wymowionych, *nie ukuſi wieczerzy* wieczney. *Luc.* 14.

RO-

ROZDZIAŁ II.
O ſpoſobie wykonywania Wiary.

§. I.

PYtanie. Co ſię to znaczy *wierzyć?*

Odpowiedź. Znaczy ſię drugiemu wierzyć, to ieſt: iż ty nie wieſz w ſamey rzeczy, albo przynaymniey nie tą wieſz pewnością: ále ią od drugiego ſłyſzyſz, á ſłyſząc onemu przyzwalaſz, przeto iż prawdziwa ieſt.

§. II. y III.

Pytanie. Jeżeli potrzeba, żeby wiara była roſtropna y dobrowolna?

Odpowiedź. Y owſzem, albowiem iak iedna tak druga moc duſzy, rozum y wola, poprzedzaią wykonanie wiary, á to tym ſpoſobem: pierwey niżeli ſię wzbudzi wiara, trzeba aby Rozum wprzod światło podał, á potym y Wola ſię poddała: Rozum zgoła, gdy przez znaki oczywiſte, ktorym ſię ſprzeciwić nie można, przyznaie przyzwoitość wierzenia, to ieſt, iż ſłuſzna y przyzwoita ieſt, aby wierzyć: Wola zaś, gdy pragnie wierzyć, y rozum nachyla, á oraz go poddaie.

Bez poznania tey ſłuſzności czyli przyzwoitości wierzenia, Wiara nie byłaby roſtropna: Bez wolney władzy woli nie byłaby wolna, y nie miałaby nadgrody. Z niedoſtatku poznaney ſłuſzności, nazywa ſię Eccl. 19. 4. *Lekkością*

B *ſerca*

ſerca; z niedoſtatku pobożney żądzy mianuie ſię *uporem y zatwardziałością ſerca*. Marc. 16. 4.

§. IV.

Pytanie. Ktore ſą przymioty, czyli właſności Wiary Bożey.

Odpowiedź. Dwie oſobliwie. 1. Wiara ieſt trudna albo zawiła, przeto iż ſam artykuł wiary áni ſię poymuie, áni przenika w ſwey iſtności. 2. Jeſt pewna, przeto iż wiemy, że to BOG ſam obiawić raczył. *autòs èpha*.

§. V.

Pytanie. Czyli ſą tacy, ktorzy mniemaią, iż wierzą, gdy tym czaſem naymniey nie maią Wiary Bożey.

Odpo: Są zaiſte, y w tym mniemaniu beſpieczni ſpoczywaią bez wiary y bez troſki zbawienia. Jeſt zaś pięcioraki tych ludzi rodzay. 1. Ci, ktorzy artykuły wiary za prawdziwe maią, ponieważ ie ſami ſądzą bydź prawdziwemi: co nie ieſt człowieka drugiemu wierzącego, ále z ſamego z siebie tak rozumieiącego. 2. Ktorzy ſwoim nauczycielom, rodzicom, y ziomkom wierzą: Ci, ieżeli innego nic nie przyſtąpi, wiarę tylko ludzką maią. 3. Ci, ktorzy artykuł iaki, álbo rzecz ſamą przetrząſnąć pierwey uſiłuią, niżeli uwierzą: á ci zgoła niechcą rzeczy wierzyć, ále ią chcą wiedzieć y dochodzić. 4. Ktorzy w ſzczegulnym iakim artykule

kule wiary przewiniaią y o nim wątpią; Ci artykułow wſzyſtkich ſą winowaycami, y w żaden należycie nie wierzą: ponieważ iedna y iednaka przyzwoitość ieſt wierzenia we wſzyſtkie artykuły wiary. 5. Ktorzy ſię Sędziami ſtanowią artykułow, y one rozſądzaią: ponieważ iedne z nich obieraią y zatrzymuią, drugie zaś odrzucaią, co ſię właśnie po Grecku nazywa *Hæreſis*, to ieſt Sekta albo kacerſtwo. O tych wſzyſtkich prawdzi ſię ow wyrok Apoſtoła, ktory On wydał o Wierze Bożey. 2. Theſs. 3, ℣. 2. *albowiem nie wſzyſtkich ieſt wiara*.

Pytanie. Czy też do przerzeczoney Wiary Bożey wykonania, potrzeba pomocy Boſkiey nadprzyrodzoney, to ieſt takiey, ktoraby wſzyſtkie przyrodzenia śiły przewyżſzała?

Odpowiedź. Y bardzo potrzeba, ażeby Bog przez wzgląd ná zaſługi Chryſtuſowe uprzedził człowieka ſwoim nadprzyrodzonym natchnieniem, y ſerce iego wzruſzył: tudzież áby mu nadprzyrodzonym ſpoſobem dopomogł do tego, cośmy iuż rzekli: to ieſt z rozumem, áby ſłuszność wierzenia poznał: z wolą, áby pragnął: á oſobliwie do wykonania wiary, ktore z władzy woli nakoniec pochodzi. Ephes: 2. 8. *Bożym bowiem darem ieſt*.

ROZDZIAŁ III.
O Kościele Chrystusowym.

To iest o tym, o ktorym Chrystus powiedział. Matth: 16. 18. *Zbuduię Kościoł moy.*

§ I.

Pytanie. Jeżeli kto nie łączy się z prawdziwym Kościołem, y onego nie słucha, iakimże on iest Chrześcianinem?

Odpowiedź. Ten od Chrystusa Pana nie iest miany zá Chrześcianina, ále *iako Poganin*, Matth: 18. 17. Trzyma się Apostolskiego skłádu iakoby przez połowę, ponieważ nie mowi prawdziwie: Wierzę w Kościoł powszechny, Swiętych obcowanie, grzechow odpuszczenie y szczęśliwe zmartwychwstanie ná żywot wieczny: Jest od Zborow wszystkich przeklęty: nie znayduie się w uczestnictwie Swiętych: nie należy do Kościoła, ktory prawdziwy Salomon zbudował: Mieysce iego iest *w przysionku Narodow*.

§. II.

Pytanie. Jestże nierozdzielny związek między Chrystusem y Kościołem?

Odpowiedź. Jest: y ziednoczenie takie, iakie iest głowy z swoim ciałem. *Ephes:* 1. 22. & *Coloss:* 1. 18. y iakie oblubieńca z oblubienicą swoią. *Matth:* 25. 1. *Ephes:* 5. 92. Tę taiemnicę, *człowiek niech nie rozłącza*, áni rozcina. *Matth:* 19. 6. Czuie głowa, cokolwiek zadaie się ciału, y Chrystus, cokolwiek Kościołowi. *Act:* 9. 4. Całe Pismo iak stare tak nowe, ściąga się zgoła pospołu do Chrystusa z iego Kościołem.

§ III.

Pytanie. Nie masz tedy żadnego nigdzie zbawienia, oprocz iednego Kościoła?

Odpowiedź. Ktorzy oddzieleni są od ciała, tym Głowa żadnych spływaiących skutkow, áni życia nie udziela: Kto oblubienicę nie nawidzi, nieprzyiacielem iest oblubieńca: *Niemoże mieć Boga za Oyca, kto Kościoła mieć niechce za Matkę:* Kto nie iest w *Arce*, nie uydzie potopu: Kto się w tym *Domu* nie znayduie nie pożywa Baranka. *Exod:* 12. 46. Kto nie iest tam gdzie Chrystus swych *gromadzi*, uczestnikiem iest rozproszenia. *Luc:* 11. 22. *Luboby mu się zdało, iż naychwalebniey żyie, gniew Boży wiśi nad nim.*

§ IV.

Pytanie. Ktorzyż to są, co nie są w tym Kościele?

Odpowiedź. (1. Poganie z Turkami razem y Zydami, ktorzy się nigdy do niego wniść nie starali. (2. Ktorzy, álbo ktorych rodzice lub przodkowie, w nim wprawdzie byli, ále potym z niego wyszli. 1. *Joan:* 2. 19. (3. Odszczepieńcy, ktorzy się z posłuszeństwa prawych swych

ſwych Przełożonych wyłamali, y ſpołeczności z większą Kośćioła częścią wyrzekli; Ci rwą y ſzarpią *sieci* Chryſtuſowe. *Luc*: 5. 6. (4. Ktorzy od Kośćielney Zwierzchności, dla uporczywego w ciężkim wyſtępku trwania: wywołani ſą z ſpołeczności Kośćielney. (5. Niemowlęta, ktore ſchodzą bez Chrztu, urodzili ſię bowiem *ſynami gniewu*. Ephes: 2. 3. áni ſą odrodzeni y przyłączeni do liczby wiernych Kośćioła.

§ V.

Pytanie. Jeſtże artykuł wiary, że Duch Swięty przemieſzkiwa z Kośćiołem?

Odpowiedź. Jeſt zaiſte: ponieważ to ieſt iego powinność, dla ktorey był zeſłany, y obietnica Chryſtuſowa *iż go nauczać wſzyſtkiego będzie y po wſzyſtkie przebywać z nim wieki*. Joan: 14. 16. Zkąd ſam Kośćioł ieſt *filarem y twierdzą prawdy*. 2. Tom: 5. 15. y ten głos ieſt Zborow powſzechnych: *Duch Swięty y my*. A przeto ten, kto wyznawa: *Wierzę w Ducha Swiętego*, trzeba aby oraz wyznawał: *w Swięty Kośćioł powſzechny*.

ROZDZIAŁ IV.

O Znakach Prawdziwego Kośćioła.

Pytanie przedwſtępne 1. Dobrzeli ſię mowi, że Kośćioł prawdziwy poznać można z nauki iſtney, y z należytego ſprawowania Sakramentow?

Odpo-

Odpowiedź. Dobrze zaprawdę, wſzakże albowiem przy Kośćiele powinna bydź nauka właściwe y Sakramenta. To iednak nie mowi ſię dobrze, że te znaki ſą, z ktorych ſię ſpoznawa: ále to ieſt wycieczka y ociąganie ſię z odpowiedzią ná to, o co ſpor zachodzi. Ponieważ naukę prawdziwą y Sakramenta, Sekty zawſze wſzyſtkie po ſobie pokazywały. A więc to ſamo ieſt, o co ſię tu pytamy: ktore ſą znaki tego Kośćioła, przy ktorym ieſt nauka prawa y Sakramenta? albo mowiąc iaśniey: z ktorych znakow poznać można prawdziwy Kośćioł, z właſną iego nauką y Sakramentami?

Pytanie przedwſtępne II. Łatwoli tedy każdemu ieſt, kto należycie uważa, poznać: gdzie ieſt prawdziwy Kośćioł z nauką ſwoią y Sakramentami?

Odpowiedź. Oczywiſty ieſt ku poznaniu, y wyznaczony iaśnie od tego, *ktory* z Boſkiey ſwoiey przychylności y ſzczerości wzywa, y *chce aby wſzyſcy ludzie byli zbawieni, y przyſzli ku uznaniu prawdy*. 1. Tim: 2. 4. Prawie iako miaſto ná gorze położone. Matth: 5. 14. Jako świeca nie pod korcem. Luc: 8. 16. *O tym niewiedzieć nikomu niegodzi ſię, ále ieżli kto niewie, o nim wiedzieć nie będą*. 1. Cor: 14. 38. *W ſłońcu położył przybytek ſwoy Pan*. Pſal: 18. 6. Kośćioł Boży ieſt *przyodziany ſłońcem*. Apoc: 12. 1. Znaki iego, z ktorych go poznać ſą pięć promie-

mieni, á z tych każdy przezroczyſty ieſt iak ſłońce, tak dalece, iż każdy człowiek, ktory tylko chce oczy ſwego rozumu otworzyć, poznać go może y powinien.

§. I.

Pytanie. Ktoryż ieſt pierwſzy promień ſłoneczny Kościoła Chryſtuſowego.

Odpowiedź. że ieſt jeden. Ten znak podaie Paweł S. Ephes: 4. 5. *Ieden BOG*, tak też *iedna wiara*. Jedno y iednakie zdanie, także iedno wyznanie we wſzyſtkich zarowno wiary artykułach, po wſzyſtkich, by też nayodleglejſzych świata częściach: wſzyſtkich tych w rzeczach wiary, *uſta iedne y duſza iedna*. Act: 4. 32. Jeden głos wſzyſtkich Zborow powſzechnych aż dotąd. Jedno wſzyſtkich uniżenie ſię y połuſzeńſtwo pod rządem zgoda umyſłow w walczeniu przeciw tylu kacerſtwom ſtarym y nowym, y onych pokonaniu: Jednomyślne przyzwolenie, y poddanie rozumu wſzelkiego, by też nayważſzego, iako ieſt napiſano. 2. Cor: 10. 5. *w niewolą podbiiaiąc wſzelki rozum pod poſłuſzeńſtwo Chryſtuſowe*. Takiey promień iedności, czyli *iednego obyczaiu* ná całym świecie, rownie w iak iednym *Domu*, koniecznie muſi bydź od BOGA. *Pſal*: 67. 7.

Zarzut 1. Są y między Katolikami, w ichże Akademiach dyſputy álbo ſprzeczki, czyli ſroſterki w zdaniach.

Odpo-

Odpowiedź. Zadnych zgoła nie maſz, co do Artykułow wiary, áni w naymnieyſzym punkcie: ále o innych rzeczach, ktoremi ſię rozumy doświadczaią y poleruią, iednak to nie ſą artykuły wiary.

Zarzut II. Jeſt przecież wielu między ſobą rożnych u Katolikow, iako to *Dominikanie*, *Franciſzkanie*, y tam daley podobnie.

Odpowiedź. Ci ſię tylko rożnią odzieniem y uſtawą Zakonną: ále iedney ſą zgoła wiary.

Bardzo ſię nie wiadomemi y nie biegłemi pokazuią, iż nie rzekę proſtakami, ktorzy ſię takiemi zarzutami uwodzą, iako y następuiącemi.

§. II.

Pytanie. Ktoryż ieſt drugi promień ſłoneczny Kościoła Chryſtuſowego?

Odpowiedź. Iż ieſt Swięty, świątobliwością nauki y tych, ktorzy ſtoſuiące ſię do niey życie wiodą. Wſpomniał o tym znaku Paweł. *Eph*: 5. 27. *aby był Swięty*. To ieſt: *gdzie* ſię naucza zachowanie przykazań, uczynki, y ſpoſob życia dobry, umartwienie ciała, y zbawienna zawſze boiaźń Sądu Bożego: *gdzie* rady Chryſtuſowe kwitną, iakie więc ſą: rozdaiąc wſzyſtko ubogim y idąc za Chryſtuſem, chceli kto bydź doſkonałym. *Matth*: 19. 21. Siebie ſamego trzebiąc. ℣. 21. nie mażąc ſię z niewiaſtami. *Apoc*: 14. 4: W *ktorym* Kościele dawni wſzyſcy, ktorzykolwiek świątobliwością

wſławi-

wsławili się: żyli; sami owszem byli Papieże Rzymscy, Zakonnicy, Dobrodzieie, álbo Fundatorowie Klasztorow. Gdy podobnie żadnego, oprocz tey religii, wymienić nie można, ktoryby w całym Chrześciańskim świecie, sławę albo imię miał Swiętego męża. *Z ktorego*, iako z drzewa wszelki owoc dobry: Domy poświęcone, Szpitale, święta, y inne zwyczaie pobożnę wyniknęły. W *ktorym* wyrzucenie Czartow. *Matth:* 16. 17. y inne cuda święte, od Chrystusa Kościołowi swoiemu przyrzeczone, ieszcze we czci y używaniu znayduią się. Ta świątobliwość nauki, nie z ciała, nie ze krwie iest, ále nad przyrodzenie, y oczywiście od BOGA.

Zarzut. A wszakoż między Katolikami iest wielu bezbożnych?

Odpowiedź. Nic przez to nie uymuie się świątobliwości áni nauki ani Kościoła. Zgromadzenie Apostołow, Szkoła ich y nauka była święta, choć ieden z ich dwunastu był zdraycą. Arka była święta choć osmy liczbą, był w niey bezbożny. Pszenica nie iest bez plewy, Sieć Krolestwa niebieskiego, ktorą iest Kościoł. *Matth:* 13. 48. ma w sobie ryby y złe y dobre. A daymy więc, żeby ná czas w Kathedrze Moyżeszowey siedzieli bezbożni Przełożeni, coby się ztąd uwlekło świątobliwości nauki? *Wszystko cokolwiek wam rozkażą, zachowaycie y czyńcie, ale według uczynkow ich niechcieycie czynić.* Matth: 23. 3.

§. III.

§. III.

Pytanie. Ktoryż iest trzeci słoneczny promień Kościoła Chrystusowego?

Odpowiedź. Ze iest Katolicki álbo Powszechny. Ten znak Apostołowie iednomyślnie w swoy skład wiary włożyli, z przykazaniem wyznawania temi słowy: *Wierzę w Swięty Kościoł powszechny*: To iest, iż Kościoł Chrystusowy powinien bydź *Cath - olon*, co się z greckiego tłumaczy: *powszechny*. Nayprzod Powszechny *mieyscami*, przez y po *całym świecie*. Matth: 16. 15. Rom: 1. 8. Col: 1. 6. Bo o Sektach, w ktorych więc mowią: *tu iest Chrystus*, albo *tam iest Chrystus*, przepowiedział Pan y napomniał: *niechcieycie wierzyć*. Powtore Powszechny *czasami*, od początku Chrześciaństwa, aż *do skończenia świata*. Matth: 28. 20. tak dalece, iż go w żadnym czasie áni mocą, áni zdradą bramy piekielne nie przemogły. *Matth:* 16. 18. Potrzecie Powszechny *ięzykami*: Act: 2. 5. & 6. Z wszelkiego narodu, y wszelkiemu stworzeniu przepowiadany. *Marc*: 16. 15. Po czwarte Powszechny nawet y tym: że *wszystkie Sekty* ktore sobie imię Chrześciańskie przywłaszczaią, z tey religii wyszły 1. *Ioan:* 2. 19. iako *gałęzie uwiędłe z pospolitego drzewa*. Nakoniec Powszechny *nazwiskiem*, iako sobie nadanym od Apostołow w ichże składzie: y zawsze przy prawdziwym Kościele zostaiącym, między tylu nowych imion kacerstwami. Tym sposobem y bydź

y zwać

y zwać się *Powszechnym*, promień to iest iako-by błyskawicy od *Wschodu*, ktora się ciągnie *aż ku Zachodowi.*

Zarzut. Wszakże y my też iesteśmy Katolicy.

Odpowiedź. tym sposobem, o iakim S. *Augustyn* lib: Ep. Fund. *Iako, gdy wszyscy Heretycy chcą się mianować Katolikami, pytaiącemu się iednak przychodniowi* (Mężowi iakiey godności) *gdzie się na nabożeństwo Katolickie schodzą, żaden z Heretykow albo Zbor swoy albo Dom nie ośmieli się pokazać.*

§. IV.

Pytanie. Ktoryż iest czwarty słoneczny promień Kościoła Chrystusowego ?

Odpowiedź. że iest Apostolski. O tym znaku wspomniało Zgromadzenie naydawnieysze całego świata Chrześciańskiego, w pierwszym po Apostołach składzie powszechnym Zboru Niceńskiego, temi słowy: *Wierzę w ieden Swięty Kościoł Powszechny y Apostolski.* Da się zaś poznać oczywiście, że iest *Apostolski*, ieżeli pięciora tych rzeczy w nim iaśnieć będą. (1. Jeżeli iest pierwszy ze wszystkich Chrześciańskich: bo *Apostołowie* wiarę pierwszą zaszczepili, *nieprzyiaciel* zaś inne *porozsiewał*. Matth: 13. 25. (2. Jeżeli Biskupow y Przełożonych, porządkiem po sobie ma następuiących w nieprzerwanym ciągu, ktoryby się prowadził począwszy od Apostołow: bo ieżeli po nich nie następuią, tedy postanowienie ich nie będzie prawe, y władza nie należyta. Do tego ciągu następowania, wszyscy prawey wiary Przodkowie nasi, y Oycowie SS. odwoływały się przeciw dawnym czasow swoich kacerzow. *Ktory wstępuie indy* iak przez Chrystusa y *Apostołow*, ich tudzież następcow, coż o nim Ewangelia mowi ? *Ioan:* 10. 1. (3. Jeżeli ten iest, do ktorego wszystkie Pogańskie *narody* naypierwey były przywiedzione, bo to iest Apostolska powinność. *Act:* 13. 46. Ta obietnica trzem wielkim Patryarchom uczyniona: To przepowiedzenie wszystkich Prorokow y Psalmow: To ostatnie od Chrystusa *Apostołom* przykazanie. Już zaś co za wiara, albo co za cześć Boska była wszystkich naszych narodow. od początku ich nawrocenia, z błędow pogańskich, wiadomo to wszystkim ludziom, ktorzy gdyby tego zamilczeć chcieli, sameby budynki y *kamienie wołały.* (4. Jeżeli ten sam iest, ktory wyznawali wszyscy SS. Oycowie, iako to bliżsi czasow Apostolskich, y sprawiedliwsi bez oszukania y przywiązania się do stron, prawdy sędziowie; pod ten czas właśnie żyiący, gdy naybardziey, ieżeli kiedy, Wiara Chrześciańska kwitnęła, gdy od Narodzenia Chrystusowego trzysta, czterysta, pięćset lat rachowano. Napomina nas o tym Bog Jer. 6. 16. *Stańcie przy drogach y patrzcie, a pytaycie się o ścieszkach starych, ktoraby była droga dobra, y chodźcie nią.* (5. Jeżeli w nim, przychylaiąc się do przykazania *Apostołom* danego, nie przestaie się prace-

pracować w nawracaniu do Chrystusa Pogan, y pozostałych z reszty świata niedowiarków: bo ta powinność ma się bezprzestannie wykonywać po *wszystkich narodach*, poki świata tego *koniec nie przyidzie*. Matt: 24. 14. Ta tak iasna gwiazda świeci się od wschodu aż do zachodu, y tkwi nad Domem Chrystusowym.

Zarzut. Y my też iesteśmy Apostolscy.

Odpowiedź. Jeżeli ták, nuże pokażcież nam Biskupow, ktorych macie począwszy aż od Apostołow. Tysiącem y pięcią set lat był pierwey Kościoł Apostolski y nauka, niżeli się świat o waszey wierze dowiedział.

§ V.

Pytanie. Ktoryż iest piąty słoneczny promień Kościoła Chrystusowego?

Odpowiedź. Ster Piotra bo tym znakiem Chrystus swoy Kościoł oczywiście napiętnował. On ma *Klucze* od Chrystusa. Matth: 16. 19. On wziął Laskę Pasterską trzykroć naznaczoną, y przed innemi Apostoły. *Ty paś owce moie.* Joan: 21. 15. Jego Chrystus uczynił *Opoką*, udzieliwszy mu tego nazwiska. Joan: 1. 42. ktore inaczey samemu tylko iest własne Chrystusowi. On iest, ktoremu szczegulnie obiecano. *Luc*: 5. 10. *Odtąd iuż ludzi łowić będziesz*, y doświadczeniem rzecz nader pewna, iawna iest y dowodna, że przez Stolicę Piotrową nawrocona iest do Chrystusa Niemiecka Rzesza, Flandrya,

Saxonia, Dania, Szwecya, y inne Państwa. On, to iest Piotr, zawsze u wszystkich Ewangelistow ma mieysce pierwsze w porządku, y mianowany bywa przed innemi iedenastą *pierwszym*. Matth: 10. 2. aczkolwiek nie był powołaniem pierwszy. Y następcow iego Stolica, álbo Biskupstwo Rzymskie, tak na powszechnych Zborach, iako też w pismach y xięgach Oycow SS. nazywa się Stolicą Piotrową, tudzież Kathedrą Apostolską. Tak, tak Chrystus swoy Kościoł postanowił. Gdyby było z ludzi to dzieło, mogłoby się rozchwiać: lecz że iest z Boga, nie można go zepsować. *Act:* 5. 38. & 39. Gdy był y kwitnął lud Chrześciański, mowić było: *Rachuycie od samey Piotra Stolicy*: y znowu: *od samego Piotra aż do tego ktory teraz na teyże Kathedrze siedzi &c.* Nie da się obalić ta Opoka: Klucze Piotra, Klucze są Chrystusa, áni kiedy zginąć powinny: Laska iego *Pasterska*, laska iest nie złamana y nie spadana: Połow ryb bez przestanku: przywiley y Stolica nie naruszona, áni żadnemu zgwałceniu podległa.

Każdy z tych pięciu promieni nad Budynkiem Chrystusowym, tak iest widoczny y oczywisty całemu Chrześciańskiemu światu, iako iest przytomne słońce przed oczyma. Nie poznawać ieszcze Domu álbo Kościoła Bożego, ále go macać w około, á przecie *drzwi nie modz znaleść*, aby do niego wstęp uczynić, iest to kara,

ra, podobna karze tych, ktorzy ślepotą uderzeni błąkali się. *Gen.* 1. 19. 17.

Zarzut. Atoli Piotr, ktoremu Chrystus dał te przywileie, umarł.

Odpowiedź. Coż z tego? wszakże y Apostołowie drudzy pomarli, á przecież władza, ktora im iest dana od Chrystusa, trwa aż do skończenia świata, przy ich następcach, to iest od nich postanowionych, iako tych, ktorych *Duch Swięty postanowił Biskupami, aby rządzili Kościoł Boży*, Act: 20. 28. Tak y władza, ktora Piotrowi dana iest, trwa do tych czas, y trwać będzie po wszystkie wieki. Co y na powszechnym Zborze Efeskim rzeczono: *Wszystkim to wiekom iawno &c. że Piotr wziął Klucze Krolestwa, ktory dotąd ieszcze* y zawsze w swoich następcach żyie.

Chrystus mowi do Piotra, u Matheusza 16. 18. & 19. *Zbuduię Kościoł moy.* Mowi Tenże daley: *Tobie dam klucze.* Jako tedy *budynek trwa do skończenia świata, tak y* Klucznik iako trwa Owczarnia, tak też y urząd Piotra w paseniu owiec.

Zaiste niegodne są te y tym podobne zarzuty rozumu rostropnego człeka.

ROZDZIAŁ V.

Co samym natury światłem poznać się może.

PYtanie. Możeli też Poganin, ktory żadney wiary nie przyiął, ani do iedney bardziey iak drugiey iest nachylony, samym używaniem zdrowego rozumu, przyiść do iakiego poznania?

Odpowiedź. Nie może on wprawdzie mocą samego zdrowego rozumu otrzymać wiary: bo ta iest nad przyrodzenie y nad rozum, iako dar Boży przez Chrystusa. Ale może do tego kresu poznania przyiść, iż będzie nie daleko od wiary, to iest od Boskiego oświecenia, y od Krolestwa Bożego: Sam zaś zdrowy rozum podaie mu tych pięciu rzeczy poznanie, ktore się w tychże następuiących Rozdziałach zawieraią.

§. I.

Ze BOG iest ieden. To poznanie przyznaie Apostoł Poganom. *Rom:* 1. 20. y rzeczy wszystkie stworzone: niebo y ziemia dzień y noc *ogłaszaią* ie wszystkim ludziom. *Psal:* 18. 2. &c. Sam tylko rzekł *głupi* (ktory żadnego rozumu nie używa) w sercu swoim: nie masz BOGA. *Psal:* 13. & 25. 1.

§. II.

Ze też potrzeba, áby cześć Boża, álbo religia była między ludzmi. To wszystkie oświadczyły Pogańskie narody czcią swoich Bogow, w ktorey aczkolwiek pobłądziły, nie w tym iednak, że potrzeba, áby więc była iakaś prawdziwa Cześć y Chwała Boża.

§. III.

Ze po tym życiu ieſt domyſł podobny prawdzie drugiego żywota. Tę myśl podaie poſtawa ludzka, uczeſtniczka rozumu, y według wſzelkiego prawdy podobieńſtwa nieśmiertelna duſza; Prawo na ſercu wyryte czynienia dobrego, á kaiania ſię złego, wolność woli, boiaźń z przyrodzenia wſiana Sądu Bożego; Tak więc Poganie trzymali z natchnienia przyrodzonego, y uſiłowali dochodzić á przytym y opiſywać ſtan przyſzłego żywota.

§. IV.

Ze mimo wſzelkiey inney religii, Cześć Boża, ktorą Chrześcianie wyznawaią, ieſt rozumowi przyzwoita: przeto, że ſię iednemu Bogu żyiącemu kłaniaią, znoſząc wſzyſtkie inne zmyślone Bożyſzcza. Ze proroctwa dawno przedtym przepowiedziane im ſłużą, y rzeczy dawne z nowemi związek u nich przyzwoity maią. Ze w ich Chwale Bożey, nic nie maſz przeciwko przyrodzeniu álbo rozumowi, ále owſzem wſzyſtko nad rozum, nad przyrodzenie. Ze przeciwnym ſpoſobem Zydzi, nic innego nie maią, tylko dwie xięgi ſtarozakonne, atoli w nich wiarę Chrześciańſką dawniey opiſaną noſzą y upor ſwoy zacięty, odrzucenie, tudzież ſtan nędzny y opłakany. Ze y Machometańſka nauka ieſt nowa, pomieſzana, krew rozlewaiąca, przyrodzeniu przeciwna.

Przy-

Przyzna (iakom rzekł) że w nauce Chrześciańſkiey nic ſię nie znayduie, coby walczyło z rozumem: ſpoſob zaś ktorym rozſiana wzmogła ſię nad inne po całym świecie bez pomocy kraſomowſtwa ludzkiego, powagi y potęgi, widzi mu ſię, iż wſzyſtko przechodzi przyrodzenie, onego bieg y śiły.

§. V.

Położywſzy iuż, że taki Poganin, ktory do tego kreſu poznania przyſzedł, byłby proſzony, aby dał ſzczere zdanie o ſporach gdzie Chrześciańſkich między ſobą zachodzących o religią: czyżby za powodem zdrowego rozumu, nie obrał y nie przenioſł raczey nad inne tey, ktora ieſt nayznaiomſza: ktora od iemu podobnych Pogan po całym świecie, y w wſzyſtkich wiekach, nad inne ieſt przeniesiona y przyięta: ktora nayſławnieyſza ze wſzyſtkich: ktora Miſtrzynią; przez ktorą te inne wſzyſtko to wzięły, cokolwiek xiąg maią y Kościołow: od ktorey te inne, iedna po drugiey odłączyły ſię, iako ieſt wiadomo: w ktorey ten porządek ieſt rządow ſprawowania, ten tak ſtały nie przerwanego ciąg naſtępowania, iż ſię nad nim ſłuſznie zadziwi: przeciwnym zaś ſpoſobem omierzi ſobie ow wielogłowny Sekt rożnych rodzay, y rownie nieſtały w ſwych zdaniach iak w uczynkach.

C 2 Kro-

Krotko mowiąc: Poganin zá powodem rozſądku, czyli zdrowego rozumu, nie doydzie wprawdzie ſamey wiary, bo ta nad przyrodzenie ieſt bez poprzedzaiącey y aſysſtuiącey Łaſki Boſkiey: atoli przez moc ſamego przyrodzenia, y śiły rozumu, trzymać o Katolikach y ich religij, daleko inaczey będzie od tych, ktorzy ią opuścili.

CZĘSC DRUGA.

O SPORACH SZCZEGULNIEYSZYCH.

ROZDZIAŁ I.

o Nauce wiary piſaney y niepiſaney.

PYtanie przedwſtępne 1. Kto do tych czas Piſmo Swięte zachował nienaruſzone, y nam go podał?

Odpowiedź. Kościoł Katolicki, od niego zaś ie wziął Zbor PP. Dyſsydentow.

Pytanie przedwſtępne 2. Jak ſię trzymaią Katholicy Biblii?

Odpowiedź. Tak mocno, iż ten, kto ieſt prawdziwym Katholikiem, gotow ieſt za to wſzyſtko, cokolwiek w niey ieſt napiſano, życie ſwoie łożyć y krew z ochotą przelać.

Zarzut. Atoli zakazuią czytania Biblii?

Odpo-

Odpowiedź. Z przeproſzeniem waſzym Moi PP. nie zakazuią czytania *Biblii*, ieno takiey, ktorey wykład czy tłumaczenie nie ieſt roztrząśnione y approbowane; álbo kiedyby ią chciał własnym kto ſwoim zdaniem wykładać, nie idąc za powſzechnym rozumieniem Kościoła, tedy ſię to y ſłuſznie zakazuie.

§. I.

Pytanie. Jeſtże tedy z ſłowem wiary piſanym inne iakie nie piſane?

Odpowiedź. Jeſt. Bo Chryſtus poſłał ſwych Apoſtołow ná *nauczanie uſty*, y *przepowiedanie*: o piſaniu żadney tam wzmianki nie maſz. *Matth:* 28. 19. *Marc:* 16. 15. y daleko pierwey niżli piſali, uwierzył świat z *oſłuchu.* Gdy piſał potym Apoſtoł, chciał áby rownie zachowane były y rzeczy nie piſane 2. *Theſ.* 2. 14. *Trzymaycie podania, ktorycheście ſię nauczyli bądź przez mowę, bądź przez List naſz.* Co ieżeli ſamo Piſmo trzymać należy, á w coż poydą ze wſzyſtkich naywalnieyſze, y naygruntownieyſze Wiary Chrześciańſkiey artykuły? o *Oſobach*, y że trzy ſą te *Oſoby*, nic maſz nic w Biblii: áni że w Chryſtuſie iedna Oſoba, á dwie ſą naturze: że niemowlęta ſpoſobne ſą do chrztu, gdyż przykazuie Chryſtus: *uczcie y chrzcicie.* Math: 28. 19. że przykazanie Apoſtolſkie, w zupełnym onych zgromadzeniu podane, ktore oni ogłaſzaią między *potrzebnemi*, przywodząc przykazu-

kazuiącego Ducha Swiętego, ná potym nie obowiązuie: że miásto Szabatu przykazanego od BOGA do święcenia w Dekalogu, godzi się od roboty prożnowáć, y owszem należy w dzień Niedzielny: Te, y tym podobnych artykułow dálcko więcey, nie są pisáne.

Zarzut 1. Gal. 1. 8. *Ale choćby my, albo Anioł z nieba przepowiadał wam, mimo to, cośmy wam przepowiadali, niech będzie przeklęctwem.*

Odpowiedź. Katholicy trzymaią, iż ich artykuły wiáry nie pisáne, nie inne są, tylko te, ktore Apostołowie przepowiadali; á cały ie świat od nich się nauczył. Gdyby tedy wász *Nauczyciel* był y Aniołem z nieba,ktoryby was ináczey uczył, niemniey iednák mocą tych słow Pismá Swiętego, powinienby bydź *przeklętym*,

Zarzut. 2. Deut: 4. 2. *Nie przydacie do słowa, ktore wam mowię, ani uymiecie z niego.*

Odpowiedź. Mowi Bog y nie pisáne słowo: niechże z tego słowa przeciwnicy nasi nie uymuią.

Zarzut 3. Apoc: 22. 18. & 19. zabrania się *przydawać y umnieyszać* co z słow xięgi tego proroctwa.

Odpowiedź. Mowa iest o xiędze obiawienia. Tę xięgę zostawić tak trzeba, iak ią napisał S. Jan,nic nie przypisuiąc ani wymazuiąc. Takie zarzuty dowodzą wielką niewiadomość

§. II.

§. II.

Pytanie. Czy może kto dobrze zażywáć Pismá, nieprzychyliwszy się wprzod do niepisánego artykułu ?

Odpowiedź. Zadną miárą nie może, ále koniecznie wprzod trzeba, áby nie pisáney náuce wiáry pierwey uwierzył. To iest *nayprzod*, ktore są prawa y właściwe xięgi Pismá, á ktore nie są. *Powtore* że te xięgi z Hebrayskiego pierwiastkowego textu, lub z Greckiego stárożytnego pismá, dobrze y należycie przez Tłumacza są przełożone. Nad to, że przeciągiem tysiąca y więcey lat nie są skażone. *Potrzecie* y naybárdziey: ktory iest właściwy sens Litery Pańskiey. To nayprzod ná dewszystko zrozumieć należy, iż Pismá w własnym tłumaczeniu, to iest w swoim każdego rozumieniu brać nie trzeba. Bo y Literę Pismá można wziąść zá słowo Szatańskie. *Matth.* 4. 6.

Zarzut. Pismo iest iásne.

Odpowiedź. Jásne iest temu, ktory ie bierze z wykładem pospolitym całego Kościoła; ieżeli ináczey, iest *trudne do zrozumienia* ná wielu mieyscach. Swiadczy to o mieyscu Izaiasza Filip Dyakon *Act*: 8. 30. *Mniemasz że rozumiesz, co czytasz? O Liściech Pawłowych* toż samo Piotr powiada 2. *Pet*: 3. 16. Aryanow tenże był głos o Chrystusie, co y samego Pismá, mowili bowiem słowy Chrystusowemi: *Ociec*

większy

większy mnie iest. Aże Pismo bydź sądzili ia-
sne, przeto też ten ich błąd był y kacerstwo.

§. III.

Pytanie. Jzali zaś to nie prawda, że to wszystko, cokolwiek iest potrzebnego do wierzenia, dostatecznie iest napisano w Piśmie Bożym.

Odpowiedź. To w zdrowym rozumieniu twierdzieć się może, y nader iest wielką prawdą. Dostatecznie bowiem napisano iest, że słuchać Kościoła temu należy, kto niechce bydź rowien poganinowi. *Matth:* 18. 17. że Kościoł iest filarem y twierdzą prawdy. 1. *Tim:* 3. 15. że go Duch Swięty naucza. *Joan:* 16. 13. że go żadne błędy albo bramy piekielne nie przemogą. *Matth:* 16. 18. Ktokolwiek w tym artykule głownym, zechce bydź posłusznym przykazaniu Chrystusa pisanemu, ten we wszystkich Wiary artykułach, dopuści się nauczyć Kościołowi: tymże niemal sposobem, ktorym z podobnego, krotkiego, y skutecznego rozkazania powodzić się dopuścili. *Act:* 10. 6. Setnik Piotrowi, y *Act:* 9. 7. Szaweł Ananiaszowi, inni zaś innym nauczyć się dali.

Nad to wszystko, y to też wyraźnie iest napisano, że nie potrzeba áby wszelka nauka na piśmie była podana. *Joan:* 16. 12. ále *przepowiadana* wszelkiemu Stworzeniu. *Marc:* 16 15. y że rowmie przyiąć należy, co z ust nau-
czaią-

czaiących wyszło, iako to, co iest napisano. 2. *Thess:* 2. 15. chybaby kto chciał bydź *heretykiem y własnym sądem potępionym.* Tit: 3, 10. ktorym się sprzeciwia powszechnemu Kościołowi, y Duchowi Swiętemu. *Act:* 15. 28.

Zarzut. 2. *Tim:* 3. 16. *Wszelkie Pismo od Boga natchnione iest pożyteczne ku nauczaniu &c.*

Odpowiedź. O niewiádomości zarzucaiącego! Wszelkie pismo iest pożyteczne. Y dla tegoż to wszystko, co pożyteczne, samo tylko iest Pismo? Tak mowi się: wszelka iałmużna iest pożyteczna, czy przetoż nic innego pożytecznego, krom iałmużny, áni zatym modlitwa, áni Sakramenta pożyteczne? Precz mi zgoła z tak błahemi zarzutami.

§. IV.

Pytanie. Ale coż mowi Chrystus o naukach ludzkich? *Matth:* 15. 9. z Jzaiasza w rozdziale 29. 13. *Lecz prożno mię chwalą nauczaiąc nauk y rozkazania ludzkich.*

Odpowiedź. Insza iest nauka Faruzow, przeciwko ktorey tam mowi Chrystus, á niżeli Jzaiasz prorokował: insza daleko nauka Apostołow (ktorzy bez wątpienia y sami ludźmi byli) ktorą przepowiadali, y swoim następcom także też ludziom podali, Kościoł zaś powszechny, ktory też y sam z ludzi się składa, nauczaiąc y wykonywaiąc, zawsze ią zachował, y
z rowną

z rowną pilnością, z iaką ſtrzegł Piſma, pomnażał.

Setnika *Korneliuſza*, o ktorym ſię wyżey rzekło, poſłał Anioł do Człowieka. *Act*: 10. 5. y Chryſtus aczkolwiek ſię ſam Pawłowi pokazał, poſłał go przecież do Człowieka. *Act*: 9. 7.

Jako tedy nie wſzyſtko to, czego ludzie uczą, może ſię nazwać nauką ludzką, tak też áni wſzyſtkie rozkazania ludzi: Kościoł y Zwierzchność tak Duchowna iako y Swiecka ma moc rozkazywania, y należy ſię iey bydź *poddanym* (tak uczy piſmo) *nawet dla ſumnienia*. *Rom*: 13. 15. albowiem *kto ſię ſprzeciwia Zwierzchności, ſprzeciwia ſię poſtanowieniu Bożemu*. ỳ. 2.

Daleko była inſza nauka y przykazy, ktore Chryſtus pohańbił w tych obłudnikach (to ieſt Faruzach) ktorzy uczyli: że przed pokarmem ręce koniecznie umywać trzeba. *Matth*: 16. 2. że ſię nie godzi z grzeſznikami pożywać. *Matth*. 9. 11. áni ſię onym dopuſzczać dotykać, *Luc*: 7. 39. że ſię nie godzi człowiekowi głodnemu kłos iaki zerwać y zieść. *Matth*: 12. 2. Te podania nic nie pomagały do Krolestwa niebieſkiego, á przeto nie czyniła ſię żadna przyſługa Bogu, przez te nauki ludzkie y rozkazania; z ktorych liczby niektore też ſprzeciwiały ſię Bogu; iako to: że nie godziło ſię w Szabat dobrze czynić, uzdrawiaiąc chorego. *Luc*: 6. 7. & 9. niemniey y to: że dzieci nie powinne były dawać opatrzenia Rodzicom ubogim, lecz co im mieli udzielić, lepiey żeby ſię obrociło ná Ofiarę Bożą. *Matth*: 15. 5.

Ta była u Zydow nauka ludzka. U nas Chrześcian nauka, ktora z właſnego zdania człowieka iakiego odſtępcy wiary, przeciw powſzechney nauce y zdaniu całego Kościoła ieſt wprowadzona, y prożnym Piſma pozorem, zá artykuły wiary y religii ogłoſzona, ta y taka, ieſt iſtna nauka ludzka, o ktorey ſłuſznie ſię mowi: *prożno mię chwalą, nauczaiąc nauk ludzkich*. *Iſa*. 29. 13.

§ V.

Pytanie. Czy można z tych rzeczy, o ktorych ſię mowiło, wnieść ſpoſob: wſzyſtkie artykuły wiary z Piſma bronić y wywieść?

Odpowiedź., można. Gdy bowiem to wierzemy, co Kościoł naucza, do ktorego nas kieruie Piſmo, wierzemy y Piſmu ſamemu. Zażywa tey reguły Swięty Auguſtyn przeciw Kacerzowi Kreſkoniuſzowi *lib*. 1. *c*. 33. temi słowy: *Aczkolwiek tey rzeczy iaſny z Piſm Kanonicznych nie przywodzi ſię przykład, iednakże tych Piſm, y w tey nawet rzeczy, trzymamy ſię prawdy, gdy to czyniemy, co ſię iuż całemu Kościołowi podobało, ktory ſamychże Piſm wſpiera y zaleca powaga* &c.

ROZDZIAŁ II.

O Wierze, Uſprawiedliwieniu, y dobrych uczynkach.

§. 1.

§. I.

PYtanie. Jeſtże Wiara potrzebna, y ſama doſtarczaiąca do zbawienia.

Odpo: Potrzebna ieſt pierwſza ze wſzyſtkich iako fundament, iako żrzodło, iako korzeń zbawienia, ale nie doſyć tylko wierzyć, trzeba żeby ſprawy y życie naſze było do wiary ſtoſuiące ſię. *Iac:* 2. 26. Co ieſt *ciało bez duſzy, to wiara bez uczynkow.* 1. Cor. 13 2. *y chociażbym miał wſzyſtką wiarę, á miłościbym nie miał: nicem nie ieſt.* 2. Pet: 1. 9. Kto w ſwoiey wierze nie poſſuguie ſię cnotą &c. *ślepy ieſt y ręką macaiący.* Matth: 11. 22. Nie wiernym miaſtom *Tyrowi y Sydonowi lżey będzie.* Luc. 12. 47. *wielce będzie karan.*

Zarzut. Marc: 16 16. *Kto uwierzy, y ochrzci ſię zbawion będzie.*

Odpowiedź. Y bardzo. Jeżeli tę wiarę mieć będzie, ktorą Apoſtoł opiſuie y wykłada. *Gal.* 5. 6. *Wiara ktora* przez miłość działa. *Tit.* 1. 16. *uczynkami złemi zapiera ſię* Wiara.

§ II.

Pytanie. Czy mogą tedy razem z wiarą zachowane bydź y przykazania.

Odpowiedź. Bez Łaſki albo pomocy Chryſtuſa nic nie możemy. *Ioan:* 15. 5. ale z Łaſką, ktorą nam Chryſtus otrzymał, y możemy y powinniśmy one zachować, á co większa łatwo. Ponieważ, 1. *Ioan:* 5. 3. *przykazania iego* nie

nie ſą ciężkie. Matth: 11. 30. *ciężar lekki.* y 1. *Ioan.* 2. 4. *Kto mowi, że go zna, á przykazań iego nie ſtrzeże, kłamcą ieſt.*

Zarzut. Atoli nam mowić każą. *Luc.* 17. 10. *Słudzy nie użyteczni ieſteśmy.*

Odpo: Jście. Atoli to mieyſce między innemi y to też ma: *Gdy uczynicie wſzyſtko co wam rozkazano.* Oboygo nam więc każą: nayprzod uczynić wſzyſtko, co rozkazano, potym też wyznać, że ſłudzy nie użyteczni ieſteśmy, *bo cośmy byli powinni uczynić, uczyniliśmy.* Krom tego żadna z tąd korzyść nie przychodzi Bogu, że mu ſłużemy, ale nam wielki pożytek od niego idzie. *Pſal:* 15. 2. *Tyś ieſt Bogiem moim, albowiem dobr moich nie potrzebuieſz.*

§ III.

Pytanie. W uſprawiedliwieniu, to ieſt, kiedy Bog z człowieka grzeſznego ſprawiedliwym czyni, zoſtaieli ſię grzech, czyli ſię gładzi, y zgoła znosi?

Odpowiedź. Gładzi ſię. *Act.* 3. 19. *znosi ſię* z niego. Albowiem *Ioan:* 11. 29. *Baranek Boży gładzi grzechy świata.* Mich. 7. 19. daleko od nas *wrzucaią ſię w głębokość morſką wſzyſtkie grzechy naſze.* Grzeſznik *nad śnieg wybielonym ſtaie ſię.* Pſal. 50. 9. *ieſt odrodzonym.* Joan: 3. 3. *Nowym człowiekiem.* Eph: 4. 24. Ktoremu *miłość Boża rozlana ieſt* wnętrznie *w ſercu.* Rom. 5. 5. *Uczeſtnikiem Boſkiego przyrodzenia.* 2. Pet. 1. 4. *Przybytkiem Ducha Swiętego.* 2. Tim. 1. 14.

Zarzut.

Zarzut I. Psal: 31. I. *Błogosławieni* &c. *ktorych zakryte są grzechy.*

Odpowiedź. Zaprawde: zakryte przed Obliczem Bożym tak, że iuż ich więcey odtąd nie masz. Albo iako rana zakryta, kiedy zgoiona.

Zarzut 2. W iakimże tedy rozumieniu w Psalmie iuż przywiedzionym, ℣. 2. brać te słowa należy: *Błogosławiony mąż, ktoremu Pan nie poczytał grzechu ?*

Odpowiedź. W nayprawdziwszym: albowiem grzech iest z liczby wymazany.

Zarzut III. Apostoł pisze 1. Cor. I. 30. *Chrystus stał się nam sprawiedliwością:* iakże tedy każdy z nas swą własną sprawiedliwość mieć może ?

Odpowiedź. Czytać zupełnie należy, co pisze: *Ktory* (Chrystus) *się nam stał mądrością od Boga y sprawiedliwością.* Nie iakobyśmy mieli Chrystusa mądrość, albo Jego sprawiedliwość: ale żeśmy naszą mądrość y sprawiedliwość od Chrystusa, y przez Chrystusa wzięli. Wszystko cokolwiek wzięliśmy, y wziąść możemy, powinno bydź przyczytane Chrystusowi; tak wszelka łaska na ziemi, iako wszelka radość nasza y chwała w niebie: a iednakże każdemu w niebie swoia będzie chwała, tak y na ziemi swoia każdemu własna łaska y cnoty przez Chrystusa: dopieroż bardziey usprawiedliwienie grzesznika ? albowiem to (wedle świętey nauki

nauki Katolickiey) *staie się darmo,* szczegulnie *przez łaskę Jego bez zasługi.* Rom. 3. 24.

§ IV.

Pytanie. Proszę iakim sposobem ostaie się wolna władza ludzka z przeyrzeniem Bożym ? ponieważ co Bog przeyrzał, iż ma bydź, to będzie nie pochybnie: iakże tedy człowiekowi może bydź wolno, czynić lub nie czynić; to albo owo (złe y dobre) działać ?

Odpowiedź. Człowiekowi zostawiona iest wolna wola, *do życia y śmierci, do dobrego y złego, co mu się podoba,* świadczy o tym wyraźnie Pismo *Eccl:* 15. 17. & 18. tudzież doświadczenie dowodzi: iako y grozba Boża, ieżeli sobie złe obierze, y nadgroda, ieżeli to czynić będzie, co iest dobrego, tak dalece, iż o wolności czynienia, żadna bydź nie może wątpliwość. A że też to przeyrzał Bog, co człowiek swoią wolą wykonywaiąc, uczynić ma lub opuścić, wszakże przez to nie odeymuie się wykonywanie woli, ale rzeczą samą pokazuie się, y w tym wolnym działaniu, ktore iest przeyrzane, iawnie się widzi. Co gdyby Bog y to, y wszystko, co się stać ma, nie przewidział od wiekow, iuż tym samym nie byłby Bogiem. albo wszystkie rzeczy przewidzącym y przewiedzącym. *Psal:* 138. 3, & 4. *Wyrozumiałeś myśli moie zdaleka* &c. *y przewidziałeś wszystkie drogi moie*, gdzie y iako ślady wolności moiey położyć miałem. *Za-*

Zarzut. Atoli nie tylko przewidział Bog, ale y przeznaczył, y postanowił.

Odpowiedź. Co dobrego iest, to Bog przeznacza, ponieważ iest Dobroć sama: grzechu zaś nie może Bog przeznaczyć, może go iednak dopuścić, y temu, ktory się go dopuszcza, karę postanowić. Co się tycze Wybranych, tych Bog od wiekow przeznaczył do chwały: innym zaś, co dobrowolnie y rozmyślnie chcieli grzeszyć y upaść, dopuścił. Nie ma On uczestnictwa ani upodobania w winie, upadku, albo ich występku, ale ma w karaniu, do ktorego ich gotuie, nie wprzod iednak, aż poki się na grzech nie odważą. *Deut:* 32 4. &c. *Bog wierny, á bez wszelkiey nieprawości sprawiedliwy y prawy: zgrzeszyli przeciw niemu*, y przy nich samych iest wina. Boska iest y szczera wola, ktora 1. *Tim:* 2, 4. *Wszystkich ludzi chce mieć zbawionych.* Może więc każdy y powinien z Łaską Bożą, tudzież z swą własną wolną wolą, przez dobre uczynki: *pewne swoie wezwanie y wybranie uczynić.* 2. Petr: 1. 10.

§. V.

Pytanie. Jestże tedy dobrym uczynkom od Boga przyobiecana nadgroda wieczna?

Odpowiedź. Tych rzeczy pełne iest Pismo Swięte. *Matth:* 20. 8. *Matth:* 25. 35. & 1. *Cor.* 3. 8. 2. *Tim:* 4. 8. *Apoc:* 22. 12. Ale też dobrze uważyć trzeba, co rozumieią Katolicy przez to słowo: *Dobre Uczynki*, Ta-

Takie zaiste, ktore w stanie usprawiedliwienia, (to iest od tych, ktorzy iuż za Synow Bożych y Społ dziedzicow Chrystusowych są przysposobieni) wykonywaią się z poprzedzaiącą y społ robiącą pomocą y łaską, ktorą Chrystus otrzymał. Bo inne uczynki, ktore się tylko samego przyrodzenia siłami dzieią, nie zaś z pomocą Chrystusa y Jego Łaską, nie są żadney wagi do pozyskania nieba. Atoli te, ktore są nad przyrodzenie, y do ktorych skuteczności przystępuie z pomocą Łaska Zbawicielowa, maią przywiązaną sobie łaskawie obietnicę nadgrody wieczney, aczkolwiek uczynek sam wedle siebie błahoważny iest, y *kubek zimney wody tylko. Matth:* 10. 42. ktory w stanie Łaski, y z nadprzyrodzoney cnoty podaie się.

Zarzut. 1. *Zywotem wiecznym* nazywa się y iest *Łaska Boża. Rom:* 6. 23. iakże tedy może bydź nadgrodą?

Odpowiedź. Razem tym dwoygiem. Albowiem usprawiedliwienie, współ działanie Chrystusa pomagaiącego, obietnica hoynie przydana takim uczynkom; te trzy rzeczy poiedyncze, są istną y właściwą Łaską, nawet y nie zasłużonym udzieloną. A tak gdy raz uczyniona obietnica iest nadgrody, iuż iest nadgrodą. Y maią tu mieysce owe Gospodarza Ewangelicznego słowa. *Matth:* 20. 15. *Czyli mi się nie godzi uczynić co chcę? czyli oko twoie złośliwe iest, iżem ia iest dobry?* przeto, że ci poczytam

 w nad-

w nadgrodę y zapłatę dzienną, naymnieyszą nawet *iedney godziny* pracę?

Zarzut II. Rom: 11. 5. & 6. *Także tedy y czasu tego ostatki* (z nasienia Jzraela) *według wybrania łaski stały się zbawione. A ieżeli z łaski: iuż nie z uczynkow: bo inaczey łaska iuż nie iest łaską.*

Odpowiedź. Przezacnie naucza Apostoł przeciwko Zydom, ktorzy się nad Pogan przenosili, iakoby przez uczynki swego Zakonu zasłużyli sobie nawrocenie do Chrystusa, y usprawiedliwienie. Co iednak nie prawda, ale iak Ci, ktorzy za czasow Apostolskich, ostatni pozostali z niecnych Zydow, y do wiary Chrześciańskiey udali się dla zbawienia, tak y Owi, ktorzy z Narodow niewiernych do Chrystusa nawrocili się: y iedni y drudzy iednako y rownie dostąpili tak powołania swego do wiary, iako też y usprawiedliwienia swego, darmo y z szczegulney łaski przez Chrystusa, nie zaś z uczynkow swoich albo Zakonu, ktoremu posłusznemi byli przed nawroceniem. W tenże sens Apostoł pisze do Ephezow C. 2. 8. *Albowiem łaską iesteście zbawieni przez wiarę y to nie z was: bo dar Boży iest, nie z uczynkow, aby się kto nie chlubił.* Wszelka chwała nawrocenia do wiary, usprawiedliwienie grzesznika iuż wierzącego, owszem y przystąpienie Chrystusa z pomocą do dobrych uczynkow Człowieka iuż usprawiedliwionego, y wszelka obietnica nadgro-

nadgrody naznaczoney takim uczynkom, że ona iest czyniącemu *nadgrodą*, albo iako Apostoł mowi: *odłożonym* przez Sędziego *wieńcem*, 2. Tim: 4. 8. Wszystko to zgoła iest darmo y z łaski.

ROZDZIAŁ III.
O SAKRAMENTACH.
§ I.

Pytanie. Jakim się to sposobem dowodzi y pokazuie, że iest siedm Sakramentow?

Odpowiedź. Oprocz Chrztu y Sakramentu Ołtarza, iest innych pięć Sakramentow, ktore nie tylko w Chrześciańskim świecie tak u Grekow iako u Łacinnikow podziś dzień zachowuią się) ale też Pismo Swięte wyraźnie o nich wzmiankuie.

Jako to (1. o Sakramencie, mocą ktorego, dawno przedtym ochrzczonym, udziela się Duch Swięty. *Act*: 8. 16. & 17. ktory nazywa się Potwierdzenia albo Bierzmowania. (2. o władzy odpuszczenia grzechow, co się mianuie Sakrakramentem Pokuty. *Ioan*: 20. 23. (3. o namazywaniu chorych oleiem, ktoremu obiecana iest ulga od Pana, odpuszczenie grzechow, y zbawienie. *Jac*: 5. 14. & 15. (4. o Poświęceniu Kapłanow. 1. *Tim*. 4. 14. y 11. *Tim*: 1. 6. (5. o Małżeństwie. *Eph*: 5. 32. Ale każde z osobna są znakiem widomym, przez

 ktory

ktory nie widoma łaska od Boga udziela się.

Zarzut. Ná ktorymże mieyscu Pisma, te wszystkie wymieniaią się Sakramenta?

Odpowiedź. Nâ tymże mieyscu Pisma, na ktorym imie Sakramentu; daie się Chrztowi y Ołtarzowey ofierze.

§. II.

Pytanie. A czy też ma w Sakramencie Po kuty Kapłan Katholicki prawdziwą moc y władzę odpuszczania grzechow?

Odpowiedź. Ma mocą słow Chrystusa mo wiącego: *ktorych wy odpuścicie grzechy &c.* Kapłan iest przyczyna sprawuiąca albo działaiąca (*causa efficiens*) iako on *zwiąże lub rozwią że na ziemi, tak będzie związano w niebie lub rozwiązano.* Podobało się tak Chrystusow postanowić, ażeby Niebo w tey mierze kiero wało się za sprawą Kapłana.

Zarzut. Ktoż może odpuścić grzechy, ie źli nie sam BOG?

Odpowiedź. Może y ten, ktoremu ta moc od Boga iest powierzona.

Tym dopiero przywiedzionym zarzutem szemrali y Szkrybowie w sercach swoich *Matth:* 9. 3. *Marc:* 2. 7. y odpowiedź usłysze li od rzeszy: *BOG dał takową moc ludziom.*

§. III.

Pytanie. Jestże postanowienie Sakramen tu Ołtarza prawdziwą Ofiarą?

Odpo-

Odpowiedź. Jest zaiste, y nazywa się Mszą (*Missa*) ktore to słowo po Hebraysku znaczy: Ofiarę dobrowolną (*Oblationem spontaneam*) po Łacinie zaś *Missionem*, iakoby wyprawę, albo poselstwo to iest Kapłana do Boga z ofiarą.

I. Ta tedy iest Ofiara nowego Testamentu, wedle porządku Melchisedecha, w sprawowaniu chleba y wina: bo na tym dwoygu zależało Kapłaństwo Melchisedecha. *Gen:* 14. 18. Y gdy się ta ofiara prawdziwego Melchisedecha czyni, błogosławieństwo w biodrach Abrahama (iako tego, ktory iest *Oycem wszystkich wierzących.* Rom: 4. 11) odbieraią sowite wszyscy Potomkowie iego, to iest wszyscy Chrystusa Wyznawcy prawowierni.

II. O tey Ofierze prorokowali w starym Zakonie Salomon, Daniel, y Malachiasz. *Salomon* wprawdzie o Mądrości (Przedwieczney) z swoim Stołem albo Ołtarzem do ofiary, na ktorym to stole chleb y wino &c. *Prov:* 9. 2. *Daniel* zaś o *ustawney ofierze*, y ktorą Antychryst ma znieść z pośrzodka. *Dan:* 8. 12. & c. 11. 31. & c. 12. 11. á *Malachiasz* od Kapłanow Zydowskich, od mieysca ofiary ich y chleba zmazanego, obrocił się do ofiary od wschodu słońca aż do zachodu. *Na każdym mieyscu poświęcaią y ofiaruią imieniowi moiemu ofiarę czystą. Malach.* 1. 6. & ỷ. 11.

III. Tę ofiarę czci pełną y straszną Oycowie SS. Nowo-zakonni nazywaią: naywyższą

ſzą y prawdziwą ofiarą: oſobliwą ofiarą y Ołtarza świętego oblatą: ofiarą okupu naſzego: ofiarą Ciała y Krwie Chryſtuſowey: ofiarą: ktora naſtąpiła po wſzyſtkich tych ofiarach ſtarozakonnych: ofiarą wedle porządku Melchiſedecha: ofiarą: ktorą Kościoł od Apoſtołow wziąwſzy, po całym świecie ofiaruie: ktorą wſzyſtkie narody od początku nawrocenia ſwego do Chryſtuſa, wiernie wyznawały: Ofiarą na koniec, pod czas ktorey, zawſze y na każdym mieyſcu, u Grekow nawet, modlono ſię, y modlą ſię po dziś dzień za żywych y umarłych.

Albowiem y Mſzy za umarłych lekce ważyć, y nauczać że ofiary za zmarłych czynić nie potrzeba, była to nauka kacerſka *Aeryuſſa*, ktora w regeſtrze kacerſtw u S. Auguſtyna ieſt pięćdzieſiąta trzecia, iako y u Grekow w Katalogu S. Epifaniuſza.

§. IV.

Pytanie. To tedy w rzeczy ſamey tam ieſt przytomne Ciało y Krew Pańſka?

Odpowiedz. Jeſt, byle tylko Piſmu świętemu dać wiarę. Bo bez mała nie maſz nic innego, coby opiſało tak rzetelnie, tak wyraźnie, y tak dokładnie, y to na wielu mieyſcach. Ma to Matheuſz: ma Marek: ma Łukaſz: ma Paweł: nie wſpominam tego, co ma Jan. Ani zbywa co więcey, tylko iż trzeba dać wiarę.

1. Zmyſłem widzenia nie trzeba ſię miarkować, ale (iako Paweł mowi) *Wiara ze ſłyſzenia, ſłyſzenie zaś* (mowi Tenże) *przez ſłowo Chryſtuſowe. Lecz mowię, izali nie ſłyſzeli?* Co Paweł w powſzechności, to my mowmy o tym artykule: To ieſt Ciało moie: Ta ieſt Krew moia: izali te słowa Chryſtuſowe nie ſłyſzeli, ktore tak wyraźnie, tak iednomyślnie *Matheuſz, Marek, Łukaſz, Paweł* opowiedaią? Y *zaprawdę* (odpowiada Paweł) *na wſzyſtką ziemię wyſzedł głos ich, y na kray świata ſłowa ich.* Bo aż dotąd wierzy ſię tym słowom Chryſtuſowym, y trzyma ſię mocno: że ieſt w rzeczy ſamey prawdziwe Ciało, y prawdziwa Krew Chryſtuſowa.

2. Ponieważ y Chryſtus ieſzcze wyraźniey przydał: iż to Ciało ieſt, *ktore ſię za was dawa*: y ta ſama Krew, *ktora ſię za was wyleie.* Luc: 22. 19. & 20.

3. W ſtarym Teſtamencie była Manna chlebem, ktory każdemu był do podziwienia; *Manhu! coż to ieſt?* Exod: 16. 14. nazywała ſię Chlebem Anielſkim. *Pſal:* 77. 25. *maiąca ſmaku wſzelkiego ſłodycz.* Sap: 16. 20. W nowym Teſtamencie bierze ſię pokarm daleko zacnieyſzy.

4. W poświącaniu ſtarego Teſtamentu mawiano: *Ta krew Teſtamentu.* Exod: 24. 8. *Heb.* 9. 20. to ieſt prawdziwa krew bydląt. W poświącaniu nowego mowią: *Ta ieſt krew moia nowego Teſtamentu. Matth:* 26. 28. *Marc:* 14. 24. to ieſt prawdziwa krew Baranka.

Zarzut 1. (Tych , ktorzy sądzą bydź samą tylko pamiątką) Chrystus sam, *To czyńcie.* mowi, *na pamiątkę moią.* Luc: 22. 19.

Odpowiedź. Proszęż cię, wymień mi słowa Chrystusowe porządkiem. Chrystus nayprzod mowi, co daie: To iest Ciało moie, y Ta iest Krew moia: mowi potym, to czyniąc iakiey rzeczy mieć trzeba pamiątkę, to iest, że to Ciało było za nas podane na śmierć, y Krew ta Jego za nas wylana. Tak wykłada 1. *Cor:* 11. 26. Paweł Apostoł: *ilekroć bowiem będziecie iedli ten Chleb, y Kielich pili, śmierć Pańską opowiadać będziecie,*

Pociągnienie Zarzutu. Ale też Chrystus mowi: *To czyńcie na pamiątkę moią.* Jakże tędy Chrystus iest obecny, poniewaź nie przytomnych tylko pamiątka bywa ?

Odpowiedź. Wspominamy to, co nie iest przed oczyma. A przeto dobrze Chrystus: Pamiętaycie ná mnie, ktory oczom waszym widomie będę odięty, á oto potrzeba moiey pamiątki , poniewaź wam nie widomie podaię Ciało y Krew moią.

Zarzut II. *Joan:* 6. 64. Słowa są samego Chrystusa: *Ciało nic nie pomaga; słowa, ktorem ia wam mowił, duchem y żywotem są.*

Odpo: Posłuchaymy całey mowy Chrystusa: *azaż to was gorszy ?* Zgorszenie zaś ich ná tym się zasadzało, iż sobie roili w głowie, iakoby potrzeba było Ciało Chrystusowe poszarpa-

szarpane zębami kruszyć, y krew pić, co było przeciw przyrodzeniu. Tym zaprzątnieni mniemaniem mowili: *twarda to iest mowa.* Następuie w odpowiedzi Chrystusa: *Jeżeli tedy* obaczycie Syna Człowieczego wstępuiącego, gdzie był wprzody ? to iest Syn Człowieczy będzie żyiący, nieśmiertelny, uwielbiony, martwe samo ciało nic nie pomaga. Ale o czym więc do was mowiłem, to iest Ciało moie y Krew, ktore pożywać będziecie, będą miały ducha y żywot, będą ożywione y ziednoczone z Bostwem, tym sposobem, ktorym w ich wstąpieniu oczyma oglądane będą. Bo w tym sensie następuią słowa Chrystusowe: *Duch iest, ktory ożymia: Ciało nic nie pomaga: słowa, ktorem ia wam mowił, duchem y żywotem są.* Nakoniec Pan tym zawiera mowę swoią, ogłaszaiąc to bydź artykułem wiary, ktorego dochodzić nie można tylko wiarą. *Ale są,* mowi, *niektorzy z was, co nie wierzą.*

Zarzut III. Imie chleba znayduie się tak w Piśmie, iako też w samym Kościele w pieniach waszych y prozach o Sakramencie.

Odpowiedź. Zaprawdę. Bo Chrystus cały, ma tam kształt y podobieństwo Chleba, albowiem ma Osobę Chleba: y to nie tylko Osobę, ale też y moc y skutek. Poniewaź całe działanie y skutkowanie Chrystusa w Sakramencie iest, bydź Chlebem do ofiary y do pokarmu: nie owym pospolitym y zwykłym chlebem,

bem, ale iako ſię ſam nazywa. *Joan: 6. 48. Iam ieſt Chlebem żywota.* Piſmo wymienia Chleb, ale z przydatkiem. *Joan: 6. 51. z Tego Chleba: y Chleb ktory ia wam dam.* 1. *Cor:* 11. trzykroć naſtępnie (℣. 26. 27. 28.) *Chleb Ten*, mowi Apoſtoł, *Chleb Ten albo Kielich Pański: z Chleba Tego:* y natychmiaſt każąc rozſądzać między Chlebem poſpolitym, wymienia *Ciało Pańſkie* (℣. 29.

Zarzut IV. (Tych, ktorzy mniemaią bydź prawdziwe Ciało Chryſtuſowe ale w Chlebie y pod Chlebem) *Wziął JEZUS Chleb, y błogoſławiąc go rzekł: To ieſt Ciało moie.*

Odpowiedź. Tak ieſt zaiſte. Albowiem Chleb ieſt materyą, z ktorey ſprawuie ſię ten Sakrament, y bez Chleba nic ſię nie dzieie w poświącaniu. Ale nie mowi Chryſtus, pod tym Chlebem albo w tym chlebie; lecz to, co wam podaię, *ieſt Ciało moie:* to ieſt Oſoby chleba zoſtaią ſię, nie ieſt zaś iuż chleb, ale iſtota pod temi Oſobami ieſt Ciało moie. Taki ſens wywodzą ſzczere y rzetelne ſłowa Chryſtuſowe, tudzież wykład onych powſzechny tak u Grekow iako u Łacinnikow.

Zarzut. V. A gdzież ſię podziewa Chleb, ktory był w ręku Chryſtuſowych lub Kapłańſkich ?

Odpowiedź. Przemienia ſię w Ciało Chryſtuſowe, podobnie y wino w krew: ktora przemiana nazywa ſię po Łacinie *Tranſubſtantiatio*,

á po

á po Polſku *Przeiſtoczenie*, to ieſt przemiana iedney iſtoty w drugą. Tego Łacińſkiego ſłowa używał Kościoł przeciw błędom w tey mierze, iako używał ſłowa *Homouſios* & *Conſubſtantialis*, to ieſt *Spółiſtotny*; przeciw Aryanom. Ani bowiem potrzeba, aby ſamo ſłowo było w Piśmie świętym (iako ani ſłowo *Troyca* znayduie ſię w Piśmie) byle tylko było iawno, że ta rzecz ieſt artykułem wiary.

Nacieranie Zarzutu 1. Jeſtże inne iakie ſłowo, ktoreby świadczyło, że to ieſt nauka powſzechna, y zawſze z wiarą trzymana o przemianie iſtoty ?

Odpowiedź. Jeſt. Słowo Oſoba , wſzędzie podaie świadectwo nauce o przemianie. Bo gdzie ſię zoſtaie iſtota Chleba, powinno nazywać ſię Chlebem, nie zaś Oſobą, albo przypadłością chleba. Zkąd y to ſłuſznie uważyć należy, że PP. Dyſsydenci w ten czas, kiedy o ſwoiey náuce mowią, y ludowi dwie oſoby obiecuią, mowią przeciwko ſamych siebie: albowiem według nauki ich, Ciało Chryſtuſowe y Krew, nie ſą pod Oſobami, ktore ſą iſtne przypadłości, ale pod ſamym chlebem y winem, to ieſt pod ich iſtotą. Za cóż tedy ſwoią właſną naukę wikłaią, á ſtarożytną Katolicką o Oſobach w uściech noſzą.

Nacieranie Zarzutu 2. Jakimże ſpoſobem może ſię Chleb przemienić w Ciało ?

Odpowiedź. Tenże ſam był zarzut y Ka-

phar-

pharmaitow, ktorzy nie wierzyli, ále za ſwoią zaciekali ſię, myślą badaiąc. *Joan.* 6. 53. *Jako nam ten może Ciało ſwoie dać ku iedzeniu?* Odpowiada S. Ambroży iednym ſzczegulnym słowem: *poświącaniem*, to ieſt, ty ſię pytaſz, iako ſię to dzieie? á ia odpowiadam, dzieie ſię, przez wſzechmocność słow Chryſtuſowych w poświącaniu. Chryſtus zaś ſam odpowiada, że miaſto badania y słowa *iako*? wiarę wykonywać należy ỹ. 65. *Są niektorzy* (ta ieſt odpowiedź Chryſtuſowa) *z was, ktorzy nie wierzą.*

Nacieranie Zarzutu 3. Atoli w Piśmie żadnego nie maſz przykładu przeiſtoczenia, albo przemiany iedney iſtoty w drugą?

Odpowiedź. Y owſzem: albowiem w Kanie Galileyſkiey, Piſmo wyraźnie mowi: *Woda, ktora ſtała ſię winem.* Joan: 2. 9. *y gdzie wodę winem uczynił.* Joan: 4. 46. Pytaſz iako? przez Wſzechmocność Chryſtuſową. Jzali Ciało y Krew żony Lothowey nie przemieniła ſię nagle w *bałwan ſoli*? Gen: 19. 26. Owo zgoła, nie pytać ſię tu *iako*? ale słuchać y wierzyć: *Cała przyczyna ſprawy* (y cała odpowiedź) *Wſzechmocność ieſt Sprawcy.*

O Przemianie Chleba, był artykuł wiary, áże od pierwiaſtkowych czaſow ná Wſchodzie y Zachodzie.

§ V.

Pytanie. Na iaki koniec te Ceremonie, ktorych w Sakramentach, y z inſzey miary ieſt używanie u Katolikow? *Odpo-*

Odpowiedź. Wieloraki czynią pożytek. (1. Bogu przez nie wyrządza ſię więkſza cześć y chwała, ná przykład przyklękaniem przed Bogiem, uderzeniem ſię w pierſi &c. (2. Sameż Chryſtuſa Pana ceremonie, ktorych zażywał; Mowa ktorey nauczał, przykład ktorym przodkował, podaie ſię ludowi y wykłada. (3. Nabożeńſtwo ſię wzbudza, y wſtęp do Kościoła ſtawa ſię ochotnieyſzy, pogłądaniem ná Krzyż, ná ozdoby Obrazow, y na inne rzeczy, ktore coś przy tym znamionuią. (4. Lud naucza ſię wyrażania znaku Krzyża ná Chrzcie, na Mſzy *&c.* (5. Porządek w Kościołach zachowuie ſię, y z wielką iednoſtaynością, zbudowaniem, y bez uprzykrzenia cały rok dzieli ſię ná cześć Chryſtuſową: przez Ceremonie tudzież w pamięć przywodzi ſię, co w każdey roku porze czynić przyzwoita: że w Adwencie ieſt czas zamknięty pompom świeckim: że Poſt Czterdzieſtodniowy zaczynać trzeba w popiele y w pokucie. Palmy w Kwietną albo Wſtępną Niedzielę do męki Pańſkiey: Smutek Kościołow w Wielki Tydzień: Hasło weſołości w czasie Wielkonocnym Alleluja; Całego roku Dni świąteczne, ſwoie maią oſobne napominanie y pomnożenie czci Bożey po całym świecie.

Zarzut 1. Bogu ſię służy ſamym ſercem: ná coż tedy to przyklękanie, y podobne powierzchowne Ceremonie?

Odpo-

Odpo: Z przeproszeniem waszym Moi Panowie: boć y Chrystus *upadł na twarz swoią, y poklęknąwszy modlił się.* Paweł *zgina kolana swoie* ná modlitwę do Oyca, Lud razem z Pawłem poklęknąwszy modlił się. Człowiek cały, y duszą y ciałem słusznie się kłaniać powinien Stworcy swoiemu, y od niego błogosławieństwa ná tym oboygu czekać.

Zarzut 2. Coż iest innego Ceremonia czynienia Znaku Krzyża, tylko ręką powietrze chłostać?

Odpowiedź. Gdy ręka wyraża Krzyż, umysł podnosi się do Ukrzyżowanego, y przez Krzyż Jego, sercem y usty wzywa się Troyca Swięta tą modlitwą: *w imię Oyca y Syna &c.*

Zarzut 3. Atoli czynić posągi ryte * iest przeciw Przykazaniu Bożemu.

Odpowiedź. Przydaie się *Exod:* 20. 5. *Deut.* 5. 9. *Lev:* 26. 1. *dla pokłonu Bożego.* Jnaczey bowiem Ten, ktory dał Moyżeszowi to przykazanie zakazuiące, Tenże sam rozkazał obrazy stawiać, albo ryć, to iest Malarską lub Snycerską robotą wyrabiać. *Exod:* 25. 18. & III. *Reg:* 6. 27. *&c.* Poglądaiąc ná Obrazy, kłaniamy się Bogu, y czciemy Swiętych Jego.

Te

* Text Łaciński *Vulgata.* Exod... Deut... Lev... ma w sobie *facere sculptile.* Co Wuyek z Wągrowwoca na Polskie tłumaczy: *Czynić rycinę,* to iest słupy rzezane, posągi ryte, albo bałwany wedle wykładu Lxx. aby się im kłaniać, y one czcić.

Te y tym podobne Ceremonie wykładaią się ćwiczącey młodzi y prostaczkom w nauce Katechizmowey.

ROZDZIAŁ IV.
O Kommunij pod iedną Osobą.

§. I.

PYtanie. Jzali dosyć do Sakramentu iedna szczegulna osoba?

Odpowiedź. Rożnicę uczynić należy między Ofiarą y Sakramentem. Do Ofiary potrzeba dwoch Osob: do Sakramentu iedna szczegulna iest ważna y dostateczna.

Przeto gdy Kapłan ofiaruie, to iest poświęca y czyni co Chrystus, powinien to pod dwoma Osobami czynić, gdy zaś przerzeczony Kapłan, rownie iak inny, ktory żadnego Kapłańskiego poświęcenia nie ma, przystępuie tylko do Swiętey Kommunij, przyimuie ią pod iedną szczegulną Osobą.

1. Chybaby kto chciał bydź Manicheyczykiem, nie może przeczyć mowiąc: iż z Ciałem nie iest krew ziednoczona, áni się z nim wraz pożywa. Wspomnieni dopiero Manicheyczykowie nie przyznawali tego ziednoczenia y przyimowania Krwie w przyimowaniu Ciała.

2. Pomnożenie Osob, iest tylko pomnożeniem materyi. Omycie przez wodę, ktora iest materyą Chrztu, trzykroćli powtorzone, czyli raz użyte będzie; Chrztem iednak iest rownie

ważnym

ważnym: chybabyś chciał bydź z pocztu nowochrzczeńcow: Tak mniey lub więcey niech będzie Osob, tenże iest iednak Sakrament, y toż samo przyimowanie u Ołtarza.

3. *Exod*: 16. 18. Napisano iest o Mannie: *Ani ktory więcey nazbierał, więcey miał: ani ktory mniey nagotował, znalazł mniey*. Już zaś ta Manna była figurą tego Sakramentu, gdzie oczywiście było przeznaczono, że czyli więcey nazbierasz osob, czyli mniey, to co się przyimuie, iest tenże sam cały twoy Zbawiciel.

4. Ciało z przyrodzenia swego ma podobieństwo pokarmu: Krew z przyrodzenia swego, podobieństwo napoiu. W każdey z tych Osobie, przyimuie się to oboie; ieżli rzecz, ktorą masz przyimować, zważysz: pożywać Chrystusa, iest oraz Chrystusa pić; ani pić Chrystusa, nie iest bez pożywania onegoż, iako y łaknąć y pragnąć Chrystusa, toż to iedno iest. *Eccli*: 24. 29. *Ktorzy mię iedzą ieszcze łaknąć będą, á ktorzy mię piią, ieszcze pragnąć będą*.

5. Cały zrzodłem łaski Chrystus iest, byle tylko dotknąć się kraiu szaty iego, á tym bardziey przyimować ieszcze Ciało iego. *Moc wychodzi od niego*. (*Luc*: 6. 19. &c. 18. 46.) y skutek Sakramentu.

Summaryusz Rozdziału. I. Jasna rzecz iest, iż pod iedną Osobą znayduie się Ciało y Krew.

2. Jasna rzecz, iż w iedney osobie dostateczna iest materya Sakramentu.

3. Jasna

3. Jasna rzecz, iż wedle owego, co było figurą tegoż Sakramentu, zarowno toż się samo przyimuie, mnieyli iest lub więcey osob.

4. Jasna rzecz, iż w iedney Osobie y pokarm y napoy są zakryte.

5. Jasna rzecz, iż skutek Sakramentu, to iest Łaska, z iedney tylko szczegulney osoby czerpać się może, y czerpa.

Nakoniec y to iasna, z przyzwolenia Nauczyciela *Lutra*, iż dosyć iest na iedney osobie, tak bowiem wyraźnie pisze *Lib. de captiv. Babył.* y na wielu mieyscach.

Zarzut. Ale nie iasna rzecz z postanowienia Chrystusa?

Odpowiedź. Postanowienie, potrzeba iest, aby było zgoła nie naruszone y doskonale zachowane. O tym w §. następuiącym.

§. II.

Pytanie. Coż tedy postanowił Chrystus Pan, ná swoiey ostatniey wieczerzy?

Odpowiedź. Kapłaństwo, y sposob poświącania albo ofiarowania, ktorym samże przodkował Apostołom iako Kapłan wedle porządku Melchisedecha (ktorego ofiara Chleb y wino. *Gen*: 14. 18. Figura y proroctwo tey ofiary) y onym z swoiego poświącania dał zakosztować (daiąc znać, iż poświącanie przez niegoż samego zawsze, to iest w osobie samegoż Chrystusa, y iegoż słowy czynić się powinno) á

E oraz

oraz y władzę poruczył *czynienia tego*, ná wieczną pamiątkę w Kościele swoim bez przestannie trwać maiącą, owey ofiary krwawey, ktorą ma zaiutrz za nas iest ofiarowan. *Isai.* 53. 7.

To iest więc znakomite ustanowienie Chrystusa, y trwa we dwu Osobach. Okrom zaś poświącenia albo konsekracyi, gdzie się nic innego, tylko Kommunia święta podaie, żadnego nie masz, Ustawodawcy przykazania, ale przy władzy Kościoła zostaie się *szafować taiemnice Boże.* 1. *Cor:* 4. 1. y *inne rzeczy stanowić.* 1. *Cor.* 11. 34.

Zarzut 1. A wżdy Chrystus wyráźnie: *Piycie*, prawi, *z tego wszyscy.*

Odpowiedź. Ktorzy wszyscy? izali nie ci wszyscy, o ktorych Marek mowi: *Pili z niego wszyscy.* Marc: 14. 23. Tać Chrystusowa intencya była: Chleb sam łamał dla Apostołow wszystkich: Kielicha nie trzeba było łamać, ale udzielać: á przeto mowi: Piycie z niego wszyscy, wy wszyscy, ktorzy y ilekroć czynić albo poświęcać będziecie. O innych nie masz tam wzmianki.

Zarzut 2. *Ioan:* 6. 54. *Ieżlibyście nie iedli Ciała Syna Człowieczego, y nie pili Krwie Iego, nie będziecie mieć żywota w sobie.* Krom tego trzykroć także wspomniał Pan o iedzeniu Ciała, y piciu Krwie (℣. 55. 56. 57.)

Odpowiedź. W żadnym z tych mieysc, nie masz wzmianki o Osobach Chleba y wina, ale

tylko

tylko Ciała y Krwie, ktora iest napoiem. W tymże rozdziale mowi Pan naymniey razy dziewięć o iedzeniu, żadney o piciu nie uczyniwszy wzmianki, á co większa z wymianą osoby *Chleba* ℣. 32. aż do 60. gdzie taż iest obietnica do iedney osoby przywiązana: *kto pożywa tego Chleba, żyć będzie na wieki.*

Zarzut 3. Paweł pisze: *Albowiem ia wziąłem od Pana, com też wam podał: iż Pan JEZUS &c.* 1. *Cor:* 11. 23.

Odpowiedź. Ten zarzut z szczerey wynika niewiadomości, co słowa Pawłowe znaczą. Nie mowi Paweł temi słowy, że wziął Sakrament od Pana, ani też że im podał Sakrament: Ale to, iż czego się od Pana nauczył, to że im oznaymił. Daley potym prowadzi historyą, ktorą y Ewangeliści opowiadaią o ustawie Chrystusowey u swoich Apostołow. Tymże samym sposobem, y temiż samemi słowy, pisze do nichże samych, w tymże samym Liście o śmierci y zmartwychwstaniu Chrystusowym: *Podałem Wam, com też wziął, iż Chrystus umarł &c.*

Krotko mowiąc, oprocz ustanowienia Ofiary, żadnego nie masz przykazania o dwu Osobach, owszem ani więcey wzmianki dwoch Osob, iak iedney; lecz co większa w Piśmie Swiętym, tak w figurach Starego Testamentu, iako też w Nowym, częstsza iest wzmianka iedney Osoby, iak dwoch.

 §. III.

§. III.

Pytanie. Czy także y dawniey Kościoł go udzielał pod iedną Osobą?

Odpowiedź. Przeczyć temu nie można. 1. brali go bowiem na dłoni ręki umytey: Niewiasty zaś w tuwalni czystey: nosili do domu: modlili się przed nim: trzymali zawarty w skrzynce: aby w punkcie czasu prześladowania, lub niebespieczeństwa śmierci, pożywać go mogli. Brat S. Ambrożego na szyi go sobie zawiesił, y z toni wybrnął.

2. Noszono go do chorych pod iedną Osobą, to iest Chleba.

3. Do odległych mieyscem przynoszono go pod iedną Osobą, albo też posyłano przez chłopca.

4. Niemowlętom dawano go pod iedną Osobą, to iest Wina, z ktorego po łyżeczce wlewano im w usta.

5. Pod czas postu Czterdziestodniowego, zwyczay był w dawnym Kościele Katolickim ile między Grekami, y po dziś dzień iest wszedzie w dzień święty Wielko-piątkowy; iż Kapłan iawnie przy Ołtarzu pod iedną Osobą Sakrament pożywa: przeto iż nie masz na ten czas żadney Konsekracyi, tylko Kommunia Kapłańska. Ztąd też od początku, zwyczayney Kommunii, imię było nadane *łamania Chleba*. Act: 2. 42.

Zarzut. Roku 492. Papież Gelazyusz rządził Kościołem. Ten zniosł Kommunią pod iedną

iedną Osobą dla Manicheyczykow, ktorzy do niey uczęszczali, y Kielich przydać rozkazał.

Odpowiedź. Papież Gelazyusz zacnie to uczynił, potępił bowiem Manicheyczykow, *nie niem iakąś*, prawi, *zabobonność* tey sekcie własną, do ktorey *pokazuią się bydź przywiązani*, gdy ogułem krew wszelką odrzucaią y bluźnią, z *wielkim* tudzież *świętokradztwem* Chrystusowi Krew Jego świętą odbieraią: y *rozdziału* nauczaią *iedney y teyże taiemnicy*, gdzie Krew z Ciałem iest ziednoczona y nierozdzielna.

Samiż Manicheyczycy przez nie iaki czas przystępowali do Katolickiey Kommunii pod iedną Osobą: y pod tą zasłoną swoią niecnotę ukrywali. Co gdy się Papieżowi Gelazyuszowi doniosło, w tym rzeczy położeniu, pod dwoma Osobami przyimować ten Sakrament przykazał.

Atoli iednak ten Zarzut potwierdza oczywiście Wiarę Katolicką. 1. że Papież przełożeństwo miał nad Kościołem: co iest wizerunkiem żywym starożytnego Kościoła, a gdzież teraz waśi Papieże? y iaki kształt rządow waszych Kościołow? 2. że Kommunia pod iedną Osobą była w używaniu, tak dalece iż y Manicheyczycy przystępować do niey mogli, y pod nią się podszywać. 3. że przy Papieżu było staranie y władza odmieniać y stanowić: y że każdy obowiązany iest bydź posłusznym temu przykazaniu, ktoby kolwiek bydź niechciał

chciał miany za kacerza. W krotce potym zniknęli Manicheyczycy: gdy zwyczay nastąpił od woli stanowiącego pod iedną lub pod dwoma Osobami.

§ IV.

Pytanie. Ale coż miał za przyczynę Kościoł, że Kommunią pod iedną Osobą przykazał?

Odpowiedź. Dwie miał naybardziey przyczyny. *Pierwsza* iest: Wiary przeciwko nowym błędom bronić, y onym skutecznie nasych miast zabiegać. Dla czego gdy Manicheyczycy y Priscillianistowie, iedną tylko osobę przypuszczali, odrzuciwszy drugą; Kościoł na ten czas nakazał przyimowanie oboyga. Przeciwnym sposobem, gdy niektorzy z Prażanow tak potrzebne nauczali bydź oboie Osoby, iż iedney bez drugiey przyimowaniem gardzili, nakazał Kommunią pod iedną Osobą. Rostropny Sternik kieruie nawą, y tak się opiera, iak nawałność powstaie.

Druga przyczyna iest, używanie y dzierżenie prawey Zwierzchności: bo z tąd zawisło pomnożenie religii Chrześciańskiey. Ponieważ tedy Kościoł przez tyle wiekow, w spokoynym był dzierżeniu y używaniu iedney Osoby, ponieważ y między Katolikami wszystko się dla tego uspokoiło, iako też y w dawaniu Kilicha niektorych się przeszkod uniknęło (na

(na przykład chorym, daleko odległym, tym, ktorzy się brzydzą z przyrodzenia winem, y w mieyscach, gdzieby był nie dostatek wina dla ludu wielkiego) przeto aż dotąd ma przyczynę na tym zwyczaiu tak przestać.

Zarzut. Coż gdyby zaś narod iaki albo Krolestwo, dla zbawienia pospolitego y pociechy, doprasząło się oboich Osob, czyżby pozwolono?

Odpo:. Y owszem, bo tak opiewa Zbor Trydeński *Sess:* 22. (w ustawie na proszenie Kielicha *) iż godzi się o niego Biskupa Rzymskiego, dla zbawienia Dusz prosić y otrzymać. Jako rzeczą samą pozwolenie dane było przyimowania Swiętości Pańskich pod dwoma Osobami, Krolestwu Czeskiemu proszącemu. Tak iednak, aby taki narod wprzod się do wiary Katolickiey oświadczył, y do niey się przyspobił: iako uczynili Czechowie, przyrzekaiąc, iż o wszystkich zgoła artykułach, iako też y o iedney Osobie, po Katolicku trzymać y wierzyć będą.

§. V.

Pytanie. Ktorą stronę pożałować bardziey należy, czy Katolikow dla używania Kommunii pod iedną Osobą, czy Dyssydentow, dla wieczerzy pod ich dwoma Osobami?

Odpowiedź. Kto tę kwestyą przed się weźmie do roztrząśnienia rostropnie, y troskliwym ią sumnieniem rozważy; ten zaiste nie tak

* Decreto super petitione Calicis.

tak ślepo będzie mowił przeciw używaniu pod iedną Osobą, zwłaszcza gdy na Dyssydentow naszych obżałowanie zachodzi całego świata: á zaś ná Katolikow uskarzenie się iest nie wielu narodow, y to od nieiakich nie bardzo zadawnionych czasow.

1. Jest tedy uskarzenie się na Katolikow: że Chrystusa przyimuią pod iedną Osobą.

Obżałowanie zaś, ktore się na Dyssydentow naszych po przyiacielsku, y dla ich instrukcyi czyni, iest: że żadnego nie przyimuią Chrystusa, pod imieniem swoich dwoch Osob.

2. Uskarżenie się iest na Katolikow: że postanowienie Chrystusa uszczerbiaią.

Obżałowanie na naszych Dyssydentow iest: że żadney nie maią ofiary wedle porządku Melchisedecha, ktora iest właśnie postanowieniem Chrystusa, Kapłaństwem Jego, y Liturgią naywyższą: albo Czcią Boską naywyższą na ziemi, ugruntowaną na pamiątkę śmierci Jego.

3. Uskarżenie się ná Katolikow iest co do Osoby iednego Sakramentu.

Ná naszych Dyssydentow obżałowanie iest, co do czterech lub piąci Sakramentow, ktorych przyięcie odrzucaią. Te wszystkie iednak pięć tak się znayduią w ichże samych Bibliach wyznaczone, iako y dwa inne.

4. Uskarżenie się iest na Kościoł Katolicki, że okrom Ofiary nie podaie Kielicha, gdy iednak ma moc podawania.

Na

Na naszych Dyssydentow obżałowanie iest, że ich Zbor żadney zgoła nie ma mocy, á przecież ią przywłaszczaiąc sobie, nędznych zwodzi. Bo po całym świecie (tak u Grekow iako u Łacinnikow) nauczaią za artykuł wiary, że przy naszych Dyssydentach, nie masz żadnego Kapłaństwa, to iest władzy żadney, ani odpuszczania grzechow, ani sprawowania świętości Pańskich.

5. Uskarżenie się iest na Katolikow: że iakoby Krwie nie przyimuią?

Obżałowanie na Dyssydentow: że ani krwie ani ciała.

Ná koniec że u nich (z wybaczeniem ich, to tylko powiadam, co cały świat Chrześciański Grekow y Łacinnikow o nich trzyma) nie masz ani Ołtarza Chrystusowego, ani Stołu Pańskiego, áni Kościoła (ah niestety!) żadnego Chrystusowego.

Proszęż więc, coż tu z tego dwoyga, czy uskarżenie się, czy obżałowanie, więcey za sobą niebespieczeństwa ciągnie? albo mężowi rostropnemu na co się bardziey z tego dwoyga oglądać y obawiać należy?

Zakończenie o iedney Osobie.

Ktokolwiek sprzeciwia się przyimowaniu pod iedną Osobą, gdyż wie, iż ie po całym świecie lub approbuią, lub w używaniu maią, niech ma za odpowiedź świadectwo prawdzie daią-

daiący wyrok S. Augustyna: *Jeżeli co z tych rzeczy, cały po świecie ma w częstym używaniu Kościoł &c. o to się więc spierać, izali tak lub inaczey czynić należy; iest to zuchwały nader nadzwyczaynego szaleństwa postępek.* *

ROZDZIAŁ V.

O Modlitwie tak SS. Bożych za nami, iako też o naszey za dusze zmarłych.

§ I.

PYtanie. Kiedy wzywamy Swiętych, iak oni wiedzą o nas?

Odpowiedź. Wiedzą o nas, y o naszey modlitwie daleko lepiey y należyciey, niż gdyby nam byli przytomnemi. Albowiem mocą błogosławionego swego widzenia Boga, widzą w Jego Bostwie, iak w nayprzezroczystszym zwierciedle rzeczy stworzonych, to wszystko, cokolwiek do każdego z nich należy. Maią w obecności swoiey Słowo przedwieczne, ktore im iest rzeczy wszystkich obwieszczeniem, y nayiaśnieyszym wykładem. Każdy tam z nich

iest

* *Si quid horum* Tota per Orbem frequentat Ecclesia &c. *quin ita faciendum sit* disputare, insolentissimae insaniae est. *S. August: epist: 118.*

iest prawdziwym *Widzącym* * daleko więcey niż ktory z Prorokow na ziemi, ktorzy na serce nie przytomnych patrzyli. A iako Aniołowie w Niebie, tak y Błogosławionych Duchy, gdy widzą oblicze Oyca, patrzą na pokutę grzesznika, á patrząc, z niey się raduią. *Luc:* 15. 40.

Zarzut 1. Długichby im uszu potrzeba, ktoreby się na wysłuchanie głosu prozb naszych wyciągnęły.

Odpowiedź. Czyż Aniołowie maią uszy? czyż Duchy, o ktorych tu mowiemy: uszy także maią? Zarownie y następuiący zarzut iest nie uważny.

Zarzut 2. Pomarli, y pogrzebieni są.

Odpowiedź. Zyią przednieyszą siebie częścią, ktorą iest Dusza: są z Chrystusem. *Phil.* 1. 23. Chrystus imię im daie żyiących: y głos to tylko Saduceuszow, że pomarli. *Nie iest ci Bog umarłych, ale żywych.* Matth: 22. 31. Łotr święty, aczkolwiek co do ciała umarły, był iednak z Chrystusem w Raiu. *Luc:* 23. 43.

Zarzut 3. *Isai.* 63. 16. *Abraham o nas nie wiedział, y Izrael nie znał nas.*

Odpo-

* Przedtym w Izraëlu tak mawiał każdy, ktory szedł radzić się Boga: *Przyidźcie a poydziem do* Widzącego, *ktorego bowiem dziś Prorokiem zowią, przedtym zwano* Widzącym. 1. Reg c. 9. v. 9. *Ukaż mi proszę, gdzie iest dom* Widzącego? v. 29.

Odpowiedź. Słowa te nie są ku naszey rzeczy. Mowiemy bowiem o Błogosławionych w niebie, gdzie widzieć iest Boga. Abraham zaś nie był ieszcze błogosławionym, ale oczekiwał Messyasza, do ktorego przyiścia, błogosławionych szczęśliwość była odłożona, y niebo zamknięte.

Prawdziwe tłumaczenie, y sens słow Jzaiasza Proroka, w Chaldeyskich Bibliach tak się ma: *Abraham nie wyprowadził nas z Egiptu, y Jsrael dziwow nam nie uczynił na puszczy.* * Samże Kalwin przyznaie, iż ten text Jzaiasza, nic nie dowodzi przeciw Swiętych o nas wiadomości.

Zarzut 4. Jeźli o naszych prozbach, y potrzebach wiedzą, toć będą wszystko wiedzący.

Odpowiedź. Bynaymniey. Ale Bog wszystko wiedzący, obiawia swoim Swiętym to, co do każdego z nich należy. Wszech zaś rzeczy wiadomość, samego iest Boga nieskończona, y ktora do żadnego porownania przywiedziona bydź nie może.

§. II.

Pytanie. Czyli się godzi wzywać Swiętych tym sposobem: *modlcie się za nami?*

Odpowiedź. Y owszem: albowiem toż samo mowi się w śmiertelnym ieszcze życiu będącym. *Col.* 4. 3. 1. *Thess:* 5. 25. 2. *Thess:* 5. 1. &c. dalekoż bardziey tym, ktorzy społmieszkaią z Bogiem, ktorzy twarz iego oglądaią, y o samych siebie bespieczni, o nas braci swoich, ktorzy-

* *Abraham non eduxit nos ex Ægypto, & Israël non fecit nobis mirabilia in deserto.*

ktorzyśmy ieszcze do stanu błogosławieństwa wiecznego nie przyszli, są troskliwi? naczytać się u S. Augustyna (w nayprzednieyszych z xiąg iego wszystkich pismach, *de Civit: Dei Lib:* 22.) gdzie On obszernie wywodzi, iakie za wieku iego, gdy na Biskupiey stolicy siedział. było zbieganie się Ludu Chrześciańskiego do SS. Męczennikow relikwiy, y ich przyczyny: iak rozliczne y osobliwe cuda tam czynione: *cap.* 8. iak iest dzielna moc SS. Męczennikow u Boga, *cap.* 8. iak kości ich święte w processyi na ramionach swoich nosili Biskupi. *cap.* 8. iaką nas drogą albo sposobem wspomagaią. *cap.* 9. że to do czci y chwały Chrystusowey dąży. *cap.* 8. *in fine.*

1. *Zarzut. Jsaiæ.* 48. 11. *Chwały moiey nie dam innemu.*

Odpo: *Moiey*, to iest Boskiey: ta chwała nie odeymuie się Bogu, ale daie: ponieważ inni się tylko wzywaią, aby z nami y za nami Boga prosili. Jako Abimelech wzywał Abrahama. *Gen:* 20. 7. y inni przyiaciela swego Joba, czemu y sam Bog poświadczył. *Job.* 42. 8.

Takaż odpowiedź pokazuie się na podobny zarzut z Psalmu 49. 15. Zkąd nic się nie przywodzi ku rzeczy przedsiewziętey: *Wzyway mię w dzień utrapienia, wybawię cię* &c. Odpowiada się bowiem: wzywamy Boga, y do wzywania go z nami y za nami, przybieramy Swiętych Pańskich, iako owi Abrahama y Joba.

2. Za-

2. *Zarzut.* 1. *Tim:* 2. 5. *Jeden Pośrzednik Boga y ludzi Chrystus JEZUS.*

Odpowiedź. Niech będzie cały text przywiedziony: *Jeden Pośrzednik &c. ktory samego siebie dał odkupienie za wszystkich.* Taki Pośrzednik albo Zbawiciel, iest ieden Pan JEZUS, bez ktorego, żadnego nie masz pośrzednictwa między Bogiem y Człowiekiem: ktorego też Pośrzednikiem y Zbawicielem potrzebowali mieć Wszyscy Święci: przez ktorego kończy się y zawiera wszelka niemal modlitwa u Katolikow: *przez Pana naszego Jezusa Chrystusa &c.* Owi zaś, to iest Swięci Pańscy, są tylko społ modlący się z nami, ktorym daleko więcey udziela Chrystus, gdy ich nazywa swemi *Wyznawcami.* Matth: 19. ℣. 28. y wespoł z sobą Sędziami, *tamże.*

3. *Zarzut.* Apoc. 19. 10. & cap. 22. 9. Anioł niechciał brać pokłonu od Jana: *Bogu się* prawi, *pokłoń.*

Odpowiedź. Samemu Bogu pokłon należy: atoli słusznie wzywaią się y drudzy, aby się razem Bogu kłaniali, y za nas modlili.

Pokłon Boży, po Grecku y po Łacinie nazywa się *Latria:* á zatym żadnemu nie przystoi Aniołowi lub Człowiekowi, ale tylko Bogu samemu. Y tego to pokłonu niechciał przyiąć Anioł w Obiawieniu Janowym, iako to wyraźnie wykłada S. Augustyn.

4. Za-

4. *Zarzut.* Gdy żyiemy, wzaiem za nas modlić się możemy: gdy zaś pomrzemy, niczyia za drugiego nie będzie wysłuchana modlitwa.

Ten był zarzut *Vigilancyusa:* ktory dla tego ogłoszony był Heretykiem za czasow S. Hieronyma, ktory też xięgę przeciwko niemu napisał, y zbiia ten sam iego zarzut, pokazuiąc, że Swiętych, ktorzy w tym życiu innych wspomagali modlitwą, iako uczynił Moyżesz na puszczy, y Paweł w okręcie, gdy się iuż z Chrystusem znayduią, mocnieysza iest miłość, ktorey nam użyczaią, y modlitwa.

5. *Zarzut.* Atoli co po tym krążeniu? oto ia prosto przystąpię do Boga, iego samego prosić będę, á nie Swiętych?

Odpowiedź. Czyń iak ci się podoba: ani to bowiem iest przykazanie, aby każdy przyczyny Swiętych zażywał; Wierz atoli, iż się to godzi, y może bydź: więcey nie wyciąga po nas Wiara Katolicka.

To iednak, co u Ciebie nazywa się krążeniem, z omylnego mniemania pochodzi. Bo lubo tu na ziemi krążenie iest, gdy więc o co Człowieka trzeba prosić, y pierwey do iakiego innego przyczyny udać się przychodzi: daleko iednak inaczey iest w uproszeniu Boga, ktory z swoiemi Swiętemi iest, y oni z nim, ani to iest żadne krążenie, gdy się ich prosi, aby Boga wielbili, y onemu pokłon swoy uczynili. Daleko

leko mniey, niźli gdy Dawid, y owi trzey w piecu Babilońskim pacholęta, mowią Słońcu y Miesiącu, gorom y pagorkom, Aniołom y Synom ludzkim: *Chwalcie Pana.* Tym samym, kiedy się owo mowi, Modlcie się, serce obraca się do Boga, ktoremu pokłon należy, y całe natężenie myśli wznosi się ku niemu obecnie przytomnemu; do niego samego modlemy się, á wraz wzywamy pomocnikow w modleniu się, Swiętych Jego, ktorzy są przy nim.

Gdyby tu koniecznie kto chciał zażyć podobieństwá ziemskiego, potrzebaby postawić Człowieka, ktoryby przed Krolem poklęknąwszy, onemu pokłon czołobitny oddawał, y oraz prosił, ażeby wszyscy przy boku iego siedzący, rowną mu czołobitność wyrządzali, y z nimże pokornie Krolowi supplikowali: albowiem tymże sposobem upadaią ná twarz *dwudziestu czterech Starszych*, y pokazuią: *Czasze swoie pełne wonności, ktore są modlitwy Swiętych.* Ani to zaiste iest uchylenie się od Boga, albo krążenie do niego, gdy się więc modlitwa nasza do Boga (á ta iest wonnością) Swiętym Jego poruczy, aby mu ią w czaszach swoich ofiarowali.

§ III.

Pytanie. Dobrzeli to iest, iż nad innych Swiętych, Przenaydostoynieysza MARYA Panna, szczegulnieyszą cześć odbiera iako Orędowniczka nasza?

Odpo: Dobrze, iż tak szczegulnie. Ponieważ sama iest Bogarodzica y Dziewica: Sama szczegulnie bez grzechu: szczegulnie Łaski pełna od pierwocin lat swoich: do szczegulney Łaski podwyższona przy Synu swoim: o ktorey owe szczegulne y osobliwe iest Pisma proroctwo, że ią *Błogosławioną zwać będą wszystkie narody*, Luc: 1. ℣. 28.

Katolicy, Moskale nawet y Grecy, y wszyscy Wschodnich Kraiow mieszkańcy, ktorzy iakiekolwiek ieszcze Chrześciańskiey professyi w sercach swoich zabytki noszą; Wszyscy Ci, mowię, z czcią osobliwą ku Błogosławioney Matce popisuią się, y oney opiekę albo przyczynę u Boga nabożnie wzywaią. Pobożność swoią ku innym Swiętym nazywaią pospolicie *Duliam*, iako ku Sługom Bożym: Ku niey zaś osobliwsza cześć y pobożność mianuie się *Hyperdulia*: to iest nad inne Sługi.

Zarzut 1. Coż zaś, gdyby ią czczono iako Boginią: coż, gdyby do niey wołano: Zmiłuy się nad nami Nadzieio nasza, y tym podobnie?

Odpowiedź. Czcić ią za Boginią: byłoby to obmierzłe kacerstwo. Z inszey miary wszystkie inne sposoby mowienia, maią za prawidło rozumienie Katolickie, w ktorym się mowią: Ná przykład, że iest Orędowniczka zá nami u Syna: Zmiłuy się: abyś się modliła nadziejo nasza w uproszeniu &c. Takie y tym podobne mowienia sposoby, są u Oycow

SS. zwyczayne y pospolite, á mianowicie xięgi czyli pisma S. Bernarda są tego pełne.

Zarzut 2. Atoli ią Chrystus pospolitym nazwał imieniem: *Niewiasto!* Joan: 2. ℣. 4. & cap. 19. ℣. 26.

Odpowiedź. Nazwał ią czym była: Niewiastą oną mężną, czyli Mężycą. *Prov*: 31. Błogosław oną między niewiastami. A wszakże się y sam nie raz nazwał Synem Człowieczym?

Zarzut 3. Ale czyż iey y wstrętu nie uczynił? *Ioan*: l. c. *Co mnie y tobie Niewiasto?*

Odpowiedź. Bardzo błądzą, ktorzy rozumieią w tych słowach bądź przyganę, bądź wstrętną odpowiedź ukrytą: Nie była ta, przydał bowiem Chrystus przyzwalaiąc y potwierdzaiąc: *ieszcze nie przyszła godzina moia.* Nie była też tamta, albowiem naganioną bywszy, nieprzyszłaby do sług, upominaiąc ich: *cokolwiek wam rzecze, czyńcie.* Toby zaś im nie rozkazała, mowi *Eucherius* y inni Tłumacze, gdyby Duchem świętym napełniona, nie przewiedziała, co co czynić trzeba. A więc (o chwało iey w Chrystusa słowiech! lecz przed godownikami zakryta!) *co mnie y tobie?* to iest, iakoś to Niewiasto przeczuła, co za cud uczynić miałem? iakże y tobie myśl iedna na cud przypadła?

§. IV.

§ IV.

Pytanie. Prawdali, że Bog niektore pobożne Dusze, po tym życiu ná ukaranie zsyła, y zkąd to nazwisko, *Czyściec?*

Odpowiedź. Nie masz żadnego Czyśca dla potępionych; ale też ani dla Męczenników; áni dla innych, ktorzy tu zupełną pokutę odprawili, y szaty swoie zbrukane, należycie omyli we krwi Barankowey. Ktorzy zaś byli w tey rzeczy niedbałemi, albo ktorzy grzechow małych winni, bez skruchy za nie w sercu wzbudzoney, zeszli z tego świata; dla tych iest kara po tym życiu. Y to iest artykuł wiary, nie tylko tradycyą wsparty, ale też y z pięciu następuiących mieysc Pisma S. potwierdzony.

I. Jedno *słowo prożne*, nie iest bez długu w oddaniu rachunku. *Matth*: 12. ℣. 36. musi albo tu albo tam bydź wypłacone. II. Mowa Chrystusa iest o drugim żywocie, o *Sędzim* tam y *więzieniu*, z ktorego nie wprzod wyniść pozwolą: *aż poki się nie wypłacisz co do ostatniego kwartnika.* Matth: 5. 25. & 26. Pierwszy świat Chrześciański, za wieku S. Cypryana, zrozumiał to pismo o tym ukaraniu Dusz. III. Chrystus mowiąc o odpuszczeniu grzechow, uczynił rożnicę między odpuszczeniem *w przyszłym wieku.* Matth. 12. 32. Tamto odpuszczenie idzie za pokutą; to zaś za wycierpieniem kary. Zá czasu S. Augustyna, S. Gregorza, S. Bernarda,

F 2 to

to pismo tak było wyłożone. IV. O drugim żywocie mowi Paweł, że niektorzy aczkolwiek nie bez szkody swoiey, będą iednak *zbawieni tak iako przez ogień.* 1. *Cor.* 3. 15. Mieysce to Listu Doktora narodow, wykłada obszernie S. Augustyn o Ogniu, przez ktory w żywocie drugim karanie od Boga odnoszą niektore z tych Dusz, ktore zbawione zostaią; y przydaie: iż ten ogień, lubo się, go ludzie tak dalece nie strzegą, cięższy iednak nierownie iest nad wszystkie inne męki y kary świata. V. Do miasta Błogosławionych *nie wnidzie nic, coby kolwiek ieszcze było zmazanego.* Apoc. 21. 27. ale potrzeba, aby wszystko zostało wprzod oczyszczone, albo tu przez pokutę, albo tam przez karę.

Owoż w Piśmie S. dosyć wzmianki o Czyscu, y *Ogniu, przez ktory* niektorzy *zbawieni będą.*

1. *Zarzut.* Pismo mowi o dwoch mieyscach: *na ktorymkolwiek mieyscu padnie drzewo, tamże będzie.* Eccl: 11. 3,

Odpo: Dobrze mowi o Mieyscach wiecznych: ieżli upadnie drzewo w stanie Łaski albo przyiaźni z Bogiem, tamże będzie, boć Bog iest wieczny: ieżli w stanie gniewu nieprzyiaźni, tam też na wieki będzie.

2. *Zarzut. Krew JEZUSA Chrystusa Syna iego, oczyszcza nas od grzechu wszelkiego.* Coż tedy po innym oczyszczeniu lub Czyscu!

Odpo:

Odpo: Mamy wprawdzie łaźnią, Krew Chrystusową: á tey niech każdy zupełnie używa, niech się w tym spłocze Jordanie z wszelkich występkow, á wolen będzie od Czysca wszelkiego. Jeżeli zaś wierna y pobożna poniekąd Dusza, zaniecha w tey zbawienney zmyć się zupełnie kąpieli, taka wychodzi ztąd pomazana, ani się bez oczyszczenia, przybytkow niebieskich domieści.

§ V.

Pytanie. Czyli się godzi za Dusze przerzeczone modlić?

Odpowiedź. Godzi, boć to rzecz stosuiąca się do miłości bliźniego. Artykuł, ktorym wierzemy obcowanie albo społeczność w Swiętym Kościele, to wnosi. boć y Dusze zostaią do Ciała Chrystusowego (ktorym iest Kościoł) przyłączone, y niejako wcielone: słuszna tudzież iest, aby gdy ieden członek ciała cierpi (1. *Cor.* 12. 26.) *społem cierpiały y drugie członki*, y były o niego troskliwe.

Osobliwy pożytek y pomoc przynosi tym duszom Ofiara Ołtarzowa, o ktorey S. Augustyn: *Ofiarą Ołtarzową &c. wątpić nie trzeba, że się umarli ratuią.* *

S. Chryzostom twierdzi, iż to od *Apostołow* tak iest ustanowiono. Xięgi Machabeyskie. *świętą y zbawienną bydź* mienią *myślą, modlić się* *za*

* *Sacrificio salutari &c. non est dubitandum, mortuos adjuvari.* S. Augu.

za umarłe, *aby od grzechow byli rozwiązani.* Te xięgi Pisma, lubo ie Zydzi nie przyimuią, Kościoł atoli w poczcie xiąg prawych liczy, y zá Kanoniczne uznaie. Zwyczay zaś modlenia się zá umarłych, y Zydzi znaią. Oba Święci Kościoła Nauczyciele: EPIFANIUSZ y AUGUSTYN zapisali w regestr dawnych kacerzow y *Aeryuſsa*, ktorego nauka Kacerska była: iż ani modlić się zá umarłe, ani święte ofiary czynić nie potrzeba.

ROZDZIAŁ VI.

O innych Wiary Artykułach.

§ I.

PYtanie. Przy ktorychże władza iest poświęcenia Kapłanow ?

Odpowiedź. Bez wątpienia, ta władza wywodzić się ma prawnie od Chrystusa. Chrystus Pan dał ią Apostołom: Apostołowie ią dali tym, ktorych postanowili Biskupami. Ani zatym kto inszy, tylko Biskup ma tę władzę, y to taki, ktoryby porządkiem ciągnął tę linią,

od Chrystusa do Apostołow,
od Apostołow do Biskupow,
Od tych Biskupow do innych od nich poświęconych.

Krom tey linij, nie masz żadney władzy postanowienia Kapłanow. Gdyby zaś kto inacey

czey był postanowiony, taki więc niema żadney mocy Kapłańskiey, przeto że ią nie wziął od tego, ktory miał prawo iey nadawania. Tak ieżeli Burmistrza albo Sołtysa nie iest prawe postanowienie, rozkazy iego są prożne, konsens nie skuteczny, podpis daremny, pieczęć nie ważna; y taki zarowno iest podległy tak swemu Magistratowi, iak y ludowi poddanemu, że sobie przywłaszcza urząd nie powierzony, y zwierzchność nie oddaną.

To tedy iest Postanowienie albo Powołanie, o ktorym Paweł *Hebr*: 3. 4. *Ani żaden bierze sobie czci, ale ktory wezwan iest od BOGA iako Aaron.* Powołanie to pochodzi od Chrystusa do Apostołow, od Apostołow do następuiących po nich ciągiem nie przerwanym Biskupow. Swieckiey Zwierzchności albo Ludowi, może się wprawdzie godzić prezentować lub wyznaczyć Kapłana: atoli koniecznie trzeba, aby go Biskup postanowił y poświęcił. Nie masz żadnego z Xięży Katolickich, ktoryby nie mogł imienia Biskupa swego wymienić, od ktorego iest poświęcony: Nie masz żadnego z Biskupow, ktoregoby Biskupia dostoyność, zacząwszy porządkiem od Apostołow, nie mogła bydź wywodem pokazana.

Zarzut 1. A wszakże y Dyssydenci maią swoie poświęcenie, boć to nie dzieie się bez wkładania rąk. 1. *Tim*: 4. 14. & 2. *Tim*: 1. 6.

Odpowiedź. O toż to samo wkładanie rąk gra

gra chodzi, bo ci, ktorzy ie wkładaią, nie maią żadney władzy. Ten bowiem, ktory to pierwszy u nich sobie przywłaszczył, nie był on sam Biskupem, ale tylko poświęconym od Katolickiego Pasterza Kapłanem.

Zarzut 2. Biskup y Kapłan iednakąż maią władzę.

Odpowiedź. Maią poniekąd co do odprawowania niektorych powinności, iako to służby Bożey, albo Ofiary Ołtarzowey, y sprawowania niektorych innych Sakramentow. Atoli aby Kapłan mogł innych Kapłanow poświęcać, tym się więc Kościoł Boży brzydzi. *Aerius* Kapłan zabiegał około dostoyności Biskupiey, ktorey że nie mogł dostąpić, począł nauczać, iż Kapłan iednakąż ma moc co y Biskup, co też było iednym z wielu, Kacerskiey iego nauki, błędem. *S. Aug: har:* 53.

§. II.

Pytanie. Dla czego nie godziwe iest Kapłanom Katolickim małżeństwo?

Odpowiedź. Dla tego, iż sami pozbawili się tey swobody, przez ślub dobrowolny uroczyście wypuszczony. Wolno bowiem każdemu iest nie ślubować. Przestrzega się także z pilnością u Katolikow, aby kto bez należytego namysłu, albo długiego wyprobowania porywczo nie ślubował. Skoro zaś iuż Bogu przyrzekł y poślubił, powinien ślubu dotrzy-

mać,

mać wedle przykazania Pisma S. *Eccl:* 5. 3. & 4. *Jeśliś co ślubił Bogu, nie omieszkayże spełnić &c. y daleko lepiey iest nie ślubować, niżli po ślubie obietnic nie spełnić.*

Ale ani też Kościoł Katolicki nikogo nie siłuie do takiego ślubowania. Ze mu się zaś podoba żadnego nie przypuszczać do Kapłaństwa, ktoryby się dobrowolnie tym ślubem nie obowiązał, ma tego przyczyny.

I. Słyszy w Ewangelij Chrystusa ogłaszaiącego *Rzezańcow*. Matth: 19. 12. *ktorzy się sami otrzebili*, to iest ktorzy sobie sami odięli sposobność do małżeństwa. Ná pochwałę ich mowi Chrystus, iż to uczynili *dla Krolestwa niebieskiego:* y przydaie *są* tacy, to iest są w Kościele iego, o ktorych także Izaiasz prorokował; y na takich nigdy nie zeydzie, ale będzie zawsze prawdziwe one Chrystusowe słowo: *są Rzezańcy*. Już zaś gdy przy Kościele Bożym iest prawo wybierania, nie raczy przyimować do służby Ołtarza, tylko ktorzy są z pocztu tych Rzezańcow. Kto w ich liczbie zbrania się bydź, niechay wstępuie w stan małżeński w Imię Pańskie, niechay nie ślubuie, ale raczey komu innemu zostawi służbę Ołtarza. Gdzież zaś są w Dyssydenckim zborze takowi ich Rzezańcy? w Ewangelij y w Kościele Bożym są: u nich nie są.

II. Słyszy Pawła mowiącego. 1. *Cor.* 7. 32. & 33. *Kto bez żony iest, stara się o to co Pańskiego*

iest

ieſt, iakoby ſię podobał Bogu. A ktory z żoną ieſt, ſtara ſię o to, co świątu należy, iakoby ſię przypodobał żonie, y rozdzielon ieſt. Ktoregoż tedy z tych dwoch chcieć powinien Kościoł (zwłaſzcza gdy przy nim ieſt wolne wybieranie) czy owego, ktory ſię ſtara o to, co do świata należy: iakoby ſię przypodobał żonie: czy też tego, ktory bez żony ſtara ſię oto, co Pańſkiego ieſt, iakoby ſię podobał Bogu?

III. Słyſzy w Objawieniu Jana, głos chwalącego *cap: 14. 4. Ci ſą ktorzy ſię z niewiaſtami nie pokalali.* A więc Kościoł, ile w nim ieſt, przeſtrzega, aby Ci, ktorzy ſię z niewiaſtami kałaią, nie byli przypuſzczeni do ſłużby Ołtarzowey

IV. Słyſzy co mowi Apoſtoł o bezżennym y Dziewicy: *myśli (1. Cor. 7. 34.) aby była święta ciałem y duchem.* Do poświęcenia Ludu trzydniowego, dopomina ſię Piſmo. *Exod. 19. 15, nie przyſtępuycie do żon waſzych.* Do pożywania Chlebow pokładnych * 2. *Reg: 21. 4. Jeźli czyści ſą ſłużebnicy, á zwłaſzcza od niewiaſt?* Już zaś ktoryż ieſt ſtan w Kościele świętſzy nad Kapłański? czemże też nie ma bydź święty y ciałem, czyſty od niewiaſt?

V. Słyſzy Pawła oświadczaiącego ſię: *Atoć mowię ku pożytkowi, nie abym was w sidła wrzucił, ale ku temu, co ieſt poczciwego, y coby was ſpoſobiło do modlenia ſię Panu bez przeſzkody.*

* *Panes propoſitionis.*

1. Za-

1. *Zarzut.* Atoli ſą, co tego odſtępuią, upadaią, y ſtaią ſię ślubo-łamcami.

Odpowiedź. Jako w własney każdego woli było ślubować, tak też w własney woli y upaść. Y Aniołowie nie byli bez upadku ſwego, á przecież ſtan Anielſki dobry. *Job.* 4. 18. *Apoc:* 12. 4. Pſzenica nie ieſt bez plewy. *Matth:* 3. 12. *Luc:* 2. 17. Dopuścić trzeba *rosnąć pſzenicy* między *kąkolem.* Matth: 13 30. *Matnia* ma ryby dobre, ma też y złe: *ỹ.* 48.

2. *Zarzut.* Nauka to Czartowſka, zakazywać małżeńſtwa, o czym więc przepowiedział Apoſtoł. 1. *Tim:* 4. 1. &c.

Odpowiedź. Zaprawdę. Bo też po czasiech Apoſtolſkich wysforowali ſię z ſwoią przewrotną nauką Kacerze, owi Saturnianie, Sewerya nie, Manicheyczycy &c. ktorzy zakazywali małżeńſtwa, y nauczali go bydź od Bieſsea: kazali oraz wſtrzymywać ſię od pokarmow, ktore Bog ſtworzył, nauczali bowiem, iż mięſo było ſtworzone od Czarta. U Katolikow zaś małżeńſtwo ieſt z liczby świętych Sakramentow: Atoli kto ſię ſam otrzebił, chciał ſię nie ſpoſobnym uczynić do niego, ale ſpoſobnieyſzy ieſt do czegoś innego na dzień lepſzego. Podobnie wſzelka ſtrawa y pokarm od Boga ſtworzona ieſt.

3. *Zarzut.* Paweł piſze, *iż ma bydź Biſkup iedney żony mąż.* 1. Tim: 3. 2.

Odpo-

Odpowiedź. Wprawdzie. Ta ieſt reguła prawa Kanonicznego albo Papieſkiego u Katolikow: aby dwoyżenny, to ieſt ten, ktory ſię do powtornych związkow małżeńſkich udał, nie mogł ani na Biſkupa, ani na Kapłana bydź poświęcony. W tymże ſamym Liście Pawłowym, Wdowa po pierwſzym związku małżeńſkim nazywa ſię 1. *Tim:* 5. 9. *iednego męża żoną.*

Tym inſzym niebacznym rozumieniem, aniby Paweł był Biſkupem, ponieważ bez żony. 1. *Cor:* 7. 7. á coż ſię z słowy iego ſtanie na początku zaraz Rozdziału ℣. 1. *Dobrze ieſt Człowiekowi nie tykać ſię niewiaſty.* Et ℣. 17. *Rozwiązany; od żony, nie ſzukayże żony.*

4. *Zarzut.* 1. *Cor.* 7. 9. *Lepiey ieſt w małżeńſtwo wſtąpić, niżeli ſię palić:*

Odpowiedź. Zgoła lepiey, niżeli ſię palić (Łacińſka tu werſya kładzie słowo *Uri*, Grecka *Pirutboi.*) Jeſt zaś wielka rożnica między pokuſzeniem y paleniem ſię. Bo ſamże Paweł kuſzony będąc *bodżcem ciała ſwego*, gdy go Anioł Szatańſki, to ieſt Duch nieczyſty niewolił natarczywie do zezwolenia, y nie iako policzkował. 1. *Cor:* 12. 9. iednakże ſię Paweł nie palił, ale *prosił Pana*, ale słyſzał, *iż mu doſtarczy Łaſka Boża.* 1. *Cor:* 9. 27. *Wierny ieſt Bog.* 1. *Cor.* 10. 13. *ktory z pokuſzeniem uczyni też wyſście,* zwłaſzcza temu, ktory mu ſię poślubił.

5. *Zarzut.* Atoli dzisieyſzym Grekom pozwalaią, aby ich Popi albo Hoſpodynowie żon czyli Popadyi zażywali. *Odpo-*

Odpowiedź. Nigdy tego nie pozwolono, y żadnego u nich zwyczaiu nie maſz, aby Hoſpodyn żonę poymował, ale mu ſię to pozwala, aby z popadyą ſwoią, czyli żoną ktorą przed poświęceniem na Kapłańſtwo poiął, w ſpołeczności mieſzkał; ktora gdy mu umrze, iuż mu ſię więcey poiąć drugiey nie pozwala. Na to iednak ſpołkowanie uſkarża ſię ieſzcze od roku Chryſtuſowego 370. S. EPIFANIUSZ Biſkup Konſtancyeńſki w Cyprze, *hær* 59. że na niektorych mieyſcach to ſię wkradło, przez zmyślność ludzi, ktorych święta gorliwość powoli uſtała: y twierdzi: *iż to nie ieſt wedle Kanonu,* albo wedle reguły czyli prawidła Kościelnego. Tym czaſem Kościoł Katolicki temu przegląda y dopuſzcza onemu ich zwyczaiowi, tym bardziey, iż po przyięciu Kapłańſtwa, żaden nie myśli w małżeńſtwo wſtąpić.

§ III.

Pytanie. Dla czego Kościoł Katolicki pewnych dni wſtrzymuie ſię do iedzenia mięſa?

Odpowiedź ieſt S. Auguſtyna * *dla nabożnego rozpamiętywania, albo dla umartwienia ciała.* Owoż dwie przyczyny, z ktorych każda nie małey ieſt wagi. Pierwſza ieſt dla zbawienia pamiątki, na przykład, że w ten dzień tygodniowy, Chryſtus był za nas do Krzyża przybity: albo że w grobie złożony, albo że ieſt święty czas czterdzieſtodniowego poſtu, w kto-

* *Lib.* 30. *contra Fauſtum, cap.* 5.

ktorym święta y zbawienna męka Jego, po całym Chrześciańskim świecie, w osobliwszey iest czci y umiłowaniu. Druga przyczyna iest, aby więc każdy zmyślność swoią umartwił, y na wzor Chrystusa, cożkolwiek przecie ciału swoiemu uiął.

1. *Zarzut.* 1. *Tim.* 4. 1. & 3. Przepowiedział Apostoł ten błąd heretycki, to iest zakazywanie niektorych pokarmow.

Odpowiedź sobie przeczytay w §. poprzedzaiącym ná Zarzut 2.

2. *Zarzut.* 1. *Cor.* 10. 27. *Wszystko, co przed was położą ieszcie.*

Odpowiedź. Nauka Pawła na tym mieyscu iest, iż się nie powinni pytać dla sumnienia, czyli to mięso, ktore przed niemi położą, ofiarowane było bałwanom. Z inszey miary *Rom:* 14. 21. *Dobra iest, nie ieść mięsa,* dobrym końcem, na cześć Chrystusową.

3. *Zarzut.* Matth: 15. 11. *Nie co wchodzi w usta, plugawi Człowieka.*

Odpowiedź. Nie może się zarzucić nic nie baczniey. Skoro *Faryzeuszowie usłyszawszy to słowo zgorszyli się* (wszakże bowiem y iabłko Adamowe w usta weszło, wszakże się grzeszy obżarstwem y opilstwem, ktore w usta wchodzą) Samże Pan im przełożył, w iakim to rzekł rozumieniu ℣. 20. *Ieść zaś nie umytemi rękoma* (to bowiem iest, w czym Uczniom Jego przyganiano ℣. 2.) *nie plugawi Człowieka.*

§. IV.

§. IV.

Pytanie. Coż to iest za nauka o Odpustach ?

Odpowiedź. Tę dobrze zrozumieć trzeba. Odpust nic to innego nie iest, iako darowanie kary doczesney, ktora do wypłacenia zostaie dłużną Kościołowi y Bogu, po żalu za grzech, y onego odpuszczeniu. Odpust zaś

1. Ma swoy początek z słow Chrystusowych: *cokolwiek rozwiążecie.* Matth: 18. 18. & *cap.* 16. 19.

2. Gruntuie się y wspiera na zasługach y za dosyć uczynieniu Chrystusowym.

3. Idzie za poprzedzaiącą prawdziwą skruchą dla miłości Chrystusa.

4. Ma w swoim, że tak rzekę, konwoiu, modlitwę nakazaną, post, y iałmużnę, na cześć y chwałę Chrystusa.

5. Szafuie się, w osobie Chrystusa, y z władzy Kościoła Chrystusowego.

Zarzut. Odpust kupuie się za pieniądze: nie nauczaią, że żalu potrzeba zá grzechy: niech tylko dźięgi zabrzękną, iuż ci y Odpust otrzymany &c.

Odpowiedź. Swiętokupstwo (albo *Simonia,* tak się bowiem nazywa od Szymona Herezyarchy, ktory rozumiał że mocy duchowney ná czynienie cudow, za pieniądze dostanie. *Act.* 8. 19.) wielce zakazane iest w prawie Papieskim: Zgoła całe kupowanie takie albo umowa

wa poczytuie się iuż tym samym za prożne y nic nie ważne. Już zaś gdyby się to trafiło, niby się przez to nie uięło dobrey nauce.

Atoli iednak nic to nie było nie słusznego, ieżeli kiedy do pozyskania Odpustu, było też naznaczone danie iałmużny zwłaszcza dla dobrych y pobożnych przyczyn, iako to na przykład na strukturę Kościoła: co tak mało iest Simonią, iak gdy też naznaczaią modlitwę y post.

Ostatki Zarzutu nie szykuią się do naszey nauki, ale są raczey potwarzy pełne szyderstwa. S. Bernard ogłaszał Odpusty, gdyby toż samo pozwolono było, y nauczycielowi Lutrowi, nie wiedziałby świat nigdy o drugiey wierze, o nowey nauce.

§ V.

Pytanie. Nic że się tym nie wzruszaią Katolicy, że niektorzy Papieża Antychrystem zowią?

Odpowiedź. Nic á nic. Jako ani tym, że sam *Gospodarza* (JEZUSA) *Beelzebubem* nazwano. *Matth*: 10. 25.

1. Ktokolwiek świadom iest Pisma, tego nie będzie mogł mowić. Bo *Pismo* o Antychryście mowi, iako o iednym człowieku. 2. *Thes*. 2. 3. y sam Chrystus wyraźnie. *Joan*: 5. 43. *panować będzie pol czwarta lata*. Dan: 7. 25. &c. *Apoc*: 11. 2. &c. *Będzie przyięty* od Zydow za Messyasza. *Joan*: l. c: *Wynosić się będzie* nad Chrystusa. 2. *Thess*. 2. 4.

2. Kto ma cokolwiek świętey boiaźni, nie będzie chciał mowić, aby podobno temu nie złorzeczył, mieniąc go bydź Antychrystem, ktoremu (według wyznania starożytnego y po większey części świata Chrześciańskiego) Chrystus Pan *Klucze* swoie powierzył, y urząd *pasania* poruczył.

3. Ktokolwiek uważnie choć troche pomyśli, nigdy nie pozwoli, aby ten miał bydź Antychrystem, ktory po wszystkich mieyscach stara się o pomnożenie Imienia Chrystusowego, ktory y bałwochwalstwo ze wszystkich Ziem naszych wykorzenił: to bowiem nie mogło bydź przez inne bałwochwalstwo, *ale w duchu y palcu Bożym*. Matth: 12. 26. *Luc*. 11. 18. &c.

4. Ktokolwiek by też pomiernym był Czytelnikiem, to więc odrzuci. Bo u wszystkich starożytnych Dziejopisow wyczyta regestr Papieżow Rzymskich porządkiem po sobie następuiących, y onych początek od S. Piotra. Stolica ich u Oycow SS. nazywa się *Stolicą Apostolską, y Kathedrą Piotrową*.

5. Ktokolwiek uczciwość ma iaką, sromać się będzie, aby kraie ze wszystkich naypięknieysze, naywyższe świata Chrześciańskiego Głowy, to iest Cesarzow, Krolow &c. ich tudzież znakomitych Przodkow Chrześcian (mianowicie w tym tak rzeczonym świętym Pań-

stwie

ſtwie Rzymſkim) miał czynić hołdownikami y naśladowcami Antychryſta, iakoby Oni cześć oddawali Beſtyi, y onę oycem ſwoim mianowali.

Zarzut. Byli iednak niektorzy między Papieżami, ktorzy życiem ſwoim rożniącym ſię od Chryſtuſowego, y niezbożnym; raczey Antychryſta wyobrażenie na ſobie noſili, iak Namieſtnika Chryſtuſowego wyrażali.

Odpowiedź. Proſzęż cię, nie naśladuy pająka, ktory z kwiecia truciznę ciągnie. Albowiem w liczbie Papieżow, wielu ieſt Mężow zacnych świątobliwością życia y nauką znamienitych: cząſtka zaś naymnieyſza bezbożnych: nie dwunaſty każdy, iako w Szkole Chryſtuſowey; nie oſmy też, iako w Korabiu Noégo.

Już zaś my nie na ich żywot zapatruiemy ſię, ale raczey na Urząd. Nie obiecał nam Chryſtus, iż zawſze mieć będziem Paſterzow świętych, życie nie naganne prowadzących, ale nas w tym *ubeſpieczył* (iako S. Auguſtyn wybornie nader na ſłowa Chryſtuſowe piſząc. *Matth:* 23. 2. & 3.) iż luboby ich żywot był zły, nie trzeba ſię iednak nauki ich puſzczać, y Kathedry odſtępować, *w ktorey muſzą* (prawi w Liście 166.) *nawet y źli nauczać dobrze.* A przeto Katolik nie chwieie ſię zrąd w ſwoiey wierze, ale utwierdza, y trzyma mocno, iż to ieſt dzieło Boga, ktory y w złym nawet życiu, naukę dobrą zawſze zachował.

KONIEC.

NAUKA WIARY
dla Dziatek y Proſtaczkow.
albo
KATECHIZM
na Pytania y Odpowiedzi.
ROZŁOZONY.

PYtanie. Co ieſt Katechizm ?

Odpowiedź. Jeſt nauka, przez ktorą wiemy, iak wierzemy y iak czyniemy.

Pytanie. Alboż to Człowiek przyſzedłſzy do rozumu, powinien wiedzieć, iak ma wierzyć y czynić ?

Odpowiedź. Powinien, bo Człowiek ieſt rozumny, rozumnie zatym powinien wierzyć y czynić.

Pytanie. Coż tedy Człowiek powinien wiedzieć y mocno wierzyć ?

Odpowiedź. Powinien wiedzieć y mocno wierzyć to, co ſkład Apoſtolſki, to ieſt *Wierzę w BOGA &c.* wyznaie.

Pytanie. Mowże ten Skład Apoſtolſki.

Odpowiedź. Wierzę w BOGA Oyca &c.

Pytanie. Wiele ieſt w tym Składzie Apoſtolſkim artykułow wiary ?

Odpowiedź. Dwanaście. Z ktorych.

PIERWSZY ARTYKUŁ.

Wierzę w BOGA Oyca Wßechmogącego. Stworzyciela Nieba y Ziemie.

Pytanie. Wiele iest BOGOW ?

Odpowiedź. Jeden tylko.

Pytanie. Gdzie iest BOG ?

Odpowiedź. W Niebie, na ziemi, y ná każdym mieyscu, wszystko wiedzący, widzący, słyszący.

Pytanie. Co iest BOG ?

Odpowiedź. Dobro nieskończone, Stworca nieba y ziemi.

Pytanie. Kto cię stworzył ?

Odpowiedź. Pan BOG.

Pytanie. Na co Cię BOG stworzył ?

Odpowiedź. Ná to, abym go znał, kochał, chwalił, iemu służył, á potym z nim w niebie krolował.

DRUGI ARTYKUŁ.

Y w JEZUSA Chrystusa, Syna iego iedynego, Pana naßego.

Pytanie. Co to iest JEZUS ?

Odpowiedź. Jest Zbawiciel nasz, prawdziwy BOG, prawdziwy Człowiek.

Pytanie. Gdzież iest Chrystus ?

Odpowiedź. W niebie, y w Nayświętszym Sakramencie.

TRZECI ARTYKUŁ.

Ktory się począł z Du ha Swiętego, narodził się z MARYI Panny.

Pytanie. JEZUS iestże Bogiem ? Od-

Odpowiedź. Jest, bo iest Osoba Boska.

Pytanie. JEZUS iestże Człowiekiem ?

Odpo: Jest, bo się narodził z Nayświętszey MARYI Panny.

CZWARTY ARTYKUŁ.

Umęczon pod Pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł y pogrzebion.

Pytanie. Dla czego JEZUS umęczony, ná Krzyżu umarł ?

Odpowiedź. Dla zbawienia naszego.

PIĄTY ARTYKUŁ.

Zstąpił do piekłow, trzeciego dnia zmartwychwstał.

Pytanie. Co się przez piekła rozumie ?

Odpowiedź. Rozumie się Otchłań Oycow Swiętych.

Pytanie. Jaką mocą JEZUS zmartwychwstał.

Odpowiedź. Mocą swoią Boską.

SZOSTY ARTYKUŁ.

Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy BOGA Oyca Wßechmogącego.

Pytanie. Jak to rozumieć ?

Odpo: Tak, iż JEZUS wstąpił do Nieba y z duszą y z ciałem.

SIODMY ARTYKUŁ.

Ztamtąd przyidzie, sądzić będzie żywych y umarłych.

Pytanie. Wieloraki iest Sąd Boski ?

Odpowiedź. Dwoiaki : Szczegulny y Powszechny.

Pyta-

Pytanie. Co ieſt Sąd Boſki ſzczegulny?

Odpowiedź. Jeſt oſądzenie Człowieka zaraz po śmierci.

Pytanie. Co ieſt Sąd Boſki powſzechny?

Odpo: Jeſt oſądzenie Boſkie ludzi przy ſkończeniu świata.

Pytanie. Dla czego BOG ſądzić będzie powſzechnie?

Odpowiedź. Dla więkſzey Chwały Swiętych, á dla więkſzego zawſtydzenia przeklętych.

Pytanie. Dla czego ieſt Sąd Boſki ſzczegulny?

Odpowiedź. Aby każdy Człowiek zaraz po śmierci iak zaſłużył, poſzedł albo do Nieba, albo do piekła, albo do Czyſca, o ktorym Piſmo Boże.

Pytanie. Co ieſt Niebo?

Odpowiedź. Jeſt ſzczęście wieczne, pochodzące z widzenia BOGA.

Pytanie. Co ieſt Piekło?

Odpowiedź. Jeſt nieſzczęście wieczne, pochodzące z nie widzenia miłoſiernego BOGA.

Pytanie. Co ieſt Czyściec?

Odpo: Jeſt mieyſce, w ktorym człowiek dla powſzednich grzechow, albo dla pozoſtałey z innych grzechow kary, znosić muśi przez mękę oczyſzczenie, á potym do Nieba idzie.

OSMY ARTYKUŁ.

Wierzę w Ducha Swiętego.

Pyta-

Pytanie. Czemu to trzeba wierzyć w Ducha Swiętego?

Odpowiedź. Bo ieſt trzecią Oſobą Boſką.

Pytanie. Alboż to trzy Oſoby ſą Boſkie?

Odpowiedź. Trzy. to ieſt Troyca Swięta.

Pytanie. Co ieſt Troyca Swięta?

Odpowiedź. Bog Oyciec, Syn Boży, Duch Swięty: trzy Oſoby, á ieden Pan Bog.

Pytanie. Czy z tych Oſob, ieſt ktora albo ſtarſza albo doſkonalſza?

Odpowiedź. Wſzyſtkie ſą ſobie rowne, bo ſą ieden BOG.

Pytanie. Ktoraż Oſoba TROYCY Przenayświętſzey ſtała ſię Człowiekiem?

Odpowiedź. Wtora, to ieſt Syn Boży, ktory ma dwie natury: Boſką y Ludzką.

Pytanie. Ná co ſię Syn Boży ſtał Człowiekiem?

Odpowiedź. Dla zbawienia naſzego.

Pytanie. Kto cię odkupił?

Odpowiedź. Syn Boży.

Pytanie. Kto cię poświęcił?

Odpowiedź. Duch Swięty.

Pytanie. Kiedyż Cię to Duch Swięty poświęcił?

Odpowiedź. Ná Chrzcie Swiętym.

Pytanie Od kogoż Duch Swięty pochodzi?

Odpowiedź. Od Oyca y od Syna Bożego.

DZIEWIĄTY ARTYKUŁ.

Swięty Kościoł Katolicki, Swiętych obcowanie.

Pyta-

Pytanie. Alboż to Kościoł tylko Katolicki, iest zbawienny: ktory trzeba wierzyć ?

Odpowiedź. Tylko, bo ten tylko iest postanowiony od Chrystusa, y w tym tylko Kościele zbawić można duszę.

Pytanie. Co się rozumie przez ten Kościoł ?

Odpowiedź. Rozumie się Zgromadzenie ludzi iednostayney Chrystusa wiary, iednemu posłusznych powszechnemu Rządcy, iako Pismo Boże mowi.

Pytanie. Co się rozumie przez Swiętych obcowanie ?

Odpowiedź. Rozumie się iedność Ducha S. ktorym się Kościoł Katolicki rządząc, żyie w obcowaniu, czyli w społecznym używaniu Sakramentow SS. y w innym uczestnictwie Swiętym.

DZIESIĄTY ARTYKUŁ.

Grzechow Odpuszczenie.

Pytanie. Co iest grzech ?

Odpowiedź. Jest dobrowolne przestąpienie przykazań pod sumnieniem obliguiących.

Pytanie. Wieloraki iest grzech ?

Odpo: Dwoiaki: Pierworodny y Uczynkowy. Zaś *Uczynkowy* inszy iest *śmiertelny*, inszy *powszedni*, inszy *przeciw Duchowi Swiętemu*, inszy *wołaiący o pomstę do BOGA*, inszy *Cudzy*, inszy *Wymyślny*.

Pytanie. Co iest grzech pierworodny ?

Odpo-

Odpo: Ktorymeśmy w Adamie zgrzeszyli, y w nim się rodziemy, á od niego przez Chrzest S. uwalniamy się.

Pytanie. Co iest grzech uczynkowy ?

Odpowiedź. Ktorym Człowiek maiący rozeznanie, dobrowolnie grzeszy.

Pytanie. Co iest grzech śmiertelny ?

Odpowiedź. Jest dobrowolne przestąpienie przykazania w wielkiey rzeczy, godne piekła.

Pytanie. Co iest grzech powszedni ?

Odpowiedź. Jest dobrowolne przestąpienie przykazania w małey rzeczy, godne kary doczesney.

Pytanie. Co iest grzech przeciwko Duchowi Swiętemu ?

Odpowiedź. Ktory ani na tym, ani na tamtym świecie nie bywa odpuszczony, á takich grzechow iest sześć.

1. Rozpacz o zbawieniu. 2. Zbyteczna ufność o tymże zbawieniu. 3. Sprzeciwianię się uznaney prawdzie. 4. Zazdrość miłości Braterskiey. 5. Zatwardziałość w grzechach. 6. Zaniedbanie pokuty aż do śmierci.

Pytanie. Czemuż to te grzechy nazywaią się nie odpuszczone ?

Odpowiedź. Bo taki Człowiek, że sam nie udaie się do BOGA, á iakże mu też ma BOG odpuścić.

Pytanie. Co iest grzech wołaiący o pomstę do BOGA ?

Odpo-

Odpowiedź. Ktory Pan BOG na tym świecie częstokroć wyiawia, y nieodwłocznie karze, á takich grzechow cztery. 1. Dobrowolne zaboystwo. 2. Nieczystość sodomska. 3. Uciśnienie y ukrzywdzenie ubogich Wdow y Sierot. 4. Zatrzymanie robotnikom zapłaty.

Pytanie. Co iest grzech cudzy?

Odpowiedź. Ktory popełniamy zgorszeniem, radzeniem, pozwoleniem, nie przeszkodzeniem, nie oznaymieniem.

Pytanie. Co iest grzech wymyślny?

Odpowiedź. Ktory sobie wymyślamy, y za grzech mamy, á w samey rzeczy grzechem nie iest.

Pytanie. Wiele iest grzechow głownych?

Odpowiedź. Siedm. Pycha, Łakomstwo, Nieczystość, Gniew, Zazdrość, Obżarstwo, Lenistwo.

Pytanie. Co trzeba czynić, kiedy kto zgrzeszy?

Odpowiedź. Trzeba nayprzod uczynić intencyą spowiadania się, potym przypomnieć grzechy, uważaiąc przykazanie Boskie y inne: tudzież żałować za nie dla miłości Boskiey, z postanowieniem, nie wracać się do nich. Y to przed spowiedzią każdy czynić powinien: potym spowiadać się szczerze, nic nie taiąc.

Pytanie. Co iest Spowiedź?

Odpowiedź. Jest wyznanie grzechow własnych przed Kapłanem moc rozgrzeszenia maiącym.

Pyta-

Pytanie. Coś powinien czynić przy Spowiedzi?

Odpo: Nayprzod przeżegnać się, potym mowić: Ja grzeszny Człowiek spowiadam się Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy S. Jedynemu, Nayświętszey Pannie MARYI, y Wszystkim Swiętym, y Tobie Oycze Duchowny, żem zgrzeszył myślą, mową, y uczynkiem; moia wina, moia wina, moia bardzo wielka wina, *potym mowić:* Spowiadałem się w ten czas á w ten czas. *Potym:* Odprawiłem pokutę, albo nie? *potym mowić:* po przeszłey spowiedzi, te sobie przypomniałem grzechy: *y wyliczać swoie grzechy mowiąc:* było tego tyle razy, mniey albo więcey. *Na końcu mowić:* Z tych y z innych grzechow oskarżam się, żałuię proszę o reflexyą y rozgrzeszenie.

JEDENASTY ARTYKUŁ.

Ciała Zmartwychwstanie.

Pytanie. Co przez to rozumiesz?

Odpowiedź. Ze mocą Boską, w tym naszym śmiertelnym ciele Duszą nieśmiertelna powstać może zawsze, y powstanie na Sąd Pana BOGA powszechny.

DWUNASTY ARTYKUŁ.

Y żywot wieczny Amen.

Pytanie. Co przez to rozumiesz?

Odpowiedź. Błogosławieństwo wieczne, do ktore-

ktorego stworzeni iesteśmy, y tam będziemy, ieżeli dobrze wierzyć y dobrze czynić, przy rozeznaniu naszym będziemy.

Pytanie. Powiedzże mi krotko, coś powinien wiedzieć y wierzyć pod utratą zbawienia.

Odpowiedź. Te cztery Prawdy. 1. że Bog iest. 2. że Bog iest ieden we trzech Osobach. 3. że Syn Boży stał się dla nas Człowiekiem. 4. że Bog iest sprawiedliwy, bo za dobre uczynki niebem płaci, á za złe piekłem karze. A te cztery prawdy, znayduią się też w Składzie Apostolskim.

Pytanie. Coś powinień wiedzieć pod grzechem?

Odpowiedź. 1. Powinienem umieć przeżegnać się, bo to iest znak Chrześciański. 2. Umieć Pacierz, Pozdrowienie Anielskie, y Skład Apostolski. 3. Boże przykazanie y Kościelne. 4. Sakramenta Święte.

Pytanie. Jakże się trzeba żegnać?

Odpowiedź. Oto tak. Kładąc rękę na czoło mowić: *w Imię Oyca*, na piersi *y Syna*, na lewe ramię: *y Ducha*, na prawę ramię: *Swiętego. Amen.*

Pytanie. Umiesz Pacierz, Pozdrowienie Anielskie, y Skład Apostolski? mowże tedy.

Odpowiedź. Oycze nasz &c. Zdrowaś Marya &c. Wierzę w Boga &c.

Pytanie. Wiele iest Przykazań Boskich?

Odpowiedź. Dziesięć. I. Niebędziesz miał Bogow cudzych przedemną. II. Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno. III. Pamiętay abyś dzień święty święcił. IV. Czciy Oyca twego y Matkę twoię. V. Nie zabiiay. VI. Nie cudzołoż. VII. Nie kradniy. VIII Nie mow na przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa. IX. Nie pożąday żony bliźniego twego. X. Ani domu, ani sługi, ani służebnice, ani wołu, osła, ani żadney rzeczy, ktore iego są.

Pytanie. Wiele iest Przykazań Kościelnych?

Odpowiedź. Pięć. I. Dni święte postanowione od Kościoła Bożego święcić. II. Mszy S. y nauki potrzebney zbawienney w każde święto przystoynie słuchać. III. Posty nakazane od Kościoła Bożego zachować. IV. Spowiadać się przynaymniey raz w rok Xiędzu swemu, albo innemu za iego pozwoleniem, y Kommunikować w własnym Kościele, á to około Wielkieynocy. V. Dziesięciny oddawać, y czasow zakazanych, wesel nie sprawować.

Pytanie. Wiele iest Sakramentow Swiętych?

Odpowiedź. Siedm: Chrzest, Bierzmowanie, Ciało y Krew Pańska, Pokuta, Ostatnie namazanie, Kapłaństwo, y Małżeństwo.

Pytanie. Co za skutek w Duszach ludzkich te Sakramenta sprawuią?

Odpowiedź. Chrzest y Pokuta, Łaskę Boską utraconą przywracaią. Insze zaś Sakramenta bez grzechu przyięte, Łaskę Boską w nas pomnażaią.

Pytanie. Czyli kto bez Chrztu S. może bydź zbawiony?

Odpowiedź. Nie może. Y dla tego gdy bardzo słabe dziecię, może ie każdy człowiek ochrzcić, uczyniwszy intencyą, polewaiąc ie wodą, y razem gdy polewa mowiąc: Ja Ciebie chrzczę w Imię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego Amen.

Pytanie. A bez pokuty grzesznik czy może bydź zbawiony?

Odpowiedź. Nie może, bo powinien pokutować, to iest zaraz po grzechu żałować, czyli przeprosić BOGA, y iak nayprędzey spowiadać się.

Pytanie. Co przyimuiesz, gdy przystępuiesz do Kommunii Swiętey?

Odpowiedź. Ciało y Krew Pana naszego JEZUSA Chrystusa.

Pytanie. Możeli kto bydź zbawiony bez wiary świętey Katolickiey?

Odpowiedź. Nie może, bo Pismo Boże, y Skład Apostolski, każe wierzyć Kościoł Swięty Katolicki.

Pytanie. Czego potrzeba oprocz wiary do zbawienia?

Odpowiedź. Dobrych uczynkow, bo bez nich

nich wiara umarła iest, iako mowi Pismo Boże.

Pytanie. Ktore to są uczynki dobre?

Odpowiedź. Rożne są, ktore dla samego BOGA czynić powinien Człowiek, iako to: zachowanie przykazań Boskich, także Modlitwy, Posty, Jałmużny, Uczynki miłosierne, y inne dobrowolne, iako to: Czystość, Ubostwo, Posłuszeństwo Starszym dla samego BOGA, Msze święte, pozyskanie Odpustu, y tym podobne.

Pytanie. Gdy iest Odpust zupełny, coż trzeba odprawiać?

Odpowiedź. Trzeba wypełnić kondycye wyrażone, iako to Spowiadać się tego dnia y Kommunikować, modlić się przed Nayświętszym Sakramentem, to iest liczbę pewną naznaczonych pacierzy, z innemi modlitwami (zwłaszcza kto umie czytać) odprawić, ofiaruiąc to za potrzeby Kościoła S. Katolickiego, á tak dostąpi się Odpust zupełny od winy y od kary; co iest z zasług niewinney męki Chrystusowey: Matki Boskiey: y Swiętych Pańskich.

Pytanie. A gdy kto źle odprawi spowiedź, dobrzeż to iest?

Odpowiedź. Nie dobrze, bo kto zatai na przykład grzech na spowiedzi, to świętokradztwem grzeszy, y ieżeli chce bydź w niebie, to powinien powtorzyć przeszłe nieważne spowiedzi, y iak naylepiey uspokoić się na sumnieniu, generalnie spowiadaiąc się, iak sumnienie wyciąga.

Pyta-

Pytanie. Jak ma Człowiek Panu BOGU służyć.

Odpowiedź. Wierząc co Bog obiawił, czyniąc co przykazuie, nie czyniąc co zakazuie.

KONIEC.

PRZYDATEK

Potrzebny y Pożyteczny.

Jedno iest potrzebne *u Łuk: w Rozd:* 10.

O CZŁOWIECZE!

JEdnę masz Duszę, ktorą gdy utracisz, drugiey nadstawić nie możesz.

Jedną śmiercią umrzesz naypewniey: sposob zaś y godzina nie pewna. Jeżliże ona będzie zła, iuż po tobie.

Jednego masz Sędziego, przed ktorym gdy przegrasz, do innego appellować nie podobna.

Jednego spodziewasz się Nieba, z ktorego gdy cię wydziedziczą, piekło cię pewne czeka.

Jedna następuie wieczność, ktora ieżli cię szczęśliwa chybi, na wieki wiekow będziesz nieszczęśliwy.

Jeden usłyszysz wyrok, ieżeli nie ten: *Przyidźcie Błogosławieni*, tedy ow koniecznie: *Idźcie przeklęci.*

Jednego masz BOGA, ktoremu ieżli nie służysz, tym samym Czarta staiesz się niewolnikiem.

Jednego masz Zbawiciela JEZUSA, ieżli wołaiącego nie usłuchasz, on śmiać się będzie w twym zatraceniu.

Jedno na koniec iest potrzebne, albo dobrze wiecznie, albo źle wiecznie. Ty zaś aby ci było dobrze wiecznie, gdy czas iest, dobrze żyi y zostaway.

Codziennie z pożytkiem rozważać mamy rano, w południe, y w wieczor.

1. Co pomoże Człowiekowi, że cały świat pozyszcze, duszy zaś swoiey szkodę cierpieć będzie. *Matth:* 16.

2. Zycie krotkie, wieczność nieskończona, pracuymy y cierpmy na chwałę Bogu.

3. Jeżli tak wielkie staranie podeymuiemy, abyśmy nie co dłużey żyli; co czynić nie mamy? ażebyśmy wiecznie żyli. A ieżli rostropnie żyć się zdaią, ktorzy co nie czynią, aby nie zgubili troche dni życia: iako głupi zdaią się bydź? ktorzy tak żyią że gubią dzień wieczny. *S. Aug.*

4. S. Franciszek Xawier, czego się od Swiętego Oyca Jgnacego w Paryżu nauczył, pospolicie wszystkim zalecał, aby codziennie przez

kwadrans tę Chrystusa Pana sentencyą rozważali: *Co pomoże &c.* Tak pisze w Xięgi 3. Liście 5. *Pamiętaycie zawsze na ow głos Niebieskiego Nauczyciela: Co pomoże &c.* Y Krolowi Portugalskiemu: *w Xięgi 2. Liście 5.* zbawienną radę daie, aby codzień przez kwadrans niebieską tę sentencyą rozmyślaiąc, o prawe poznanie prosił BOGA, złączone z umysłem ducha wnętrznym, y razem wszystkich swoich spraw chciał mieć zakończeniem: *Co pomoże &c.* iako wyżey pod liczbą 1.

Następuiące sentencye często rozważać pożytecznie radził W. X. Jerzy *Gengel Soc: JESU*, mąż życia świątobliwością znaczny. Umarł on w *Kalissu* 1727.

Zwierciadło codzienney pokuty.

o Człowiecze.

Rozważay trzy rzeczy przeszłe: Dobro opuszczone. Czas utracony. Grzech popełniony. Zá to żałuy z całego serca.

Rozważay trzy rzeczy nynieysze: życia krotkość, zbawionych szczupłość, zbawienia trudność; y życie popraw.

Rozważay trzy rzeczy przyszłe: Smierć, nad ktorą nic pewnieyszego. Sąd, nad ktory nic strasźliwszego. Piekło, nad ktore nic nieznośnieyszego; á tak się od nich uwolnisz.

K O N I E C.

CENSURA THEOLOGICA.

Liber sub titulo: Summaryusz Wiary y Nauki Powszechney Katolickiey &c. &c. *laudabili operâ Magnifici Domini* JOSEPHI EPIPHANIJ MINASEWICZ *Sacræ Regiæ Majestatis Secretarii, ex Latino in Polonicum versus, uti ad convincendos hæreticos & Catholicum Populum in fide vera stabiliendum apprimè utilis, in publicam lucem prodire potest, si iis, ad quos de jure spectat, videbitur.*

PAULUS MODZELEWSKI Societatis JESU, Sacræ Theologiæ & Sacrorum Canonum Professor *mp.*

Varsaviae d. 6. Junij, Anno 1762.

JMPRIMATUR.

CAROLUS FRIDERICUS KRENI JU. J. D. Canonicus Cathedralis Plocensis & Varsaviensis ac Judex Surrogatus *mp.*

Errata Typi.

P. 11. ỷ. 3. właściwe *czytay* właściwa
P. 17. ỷ. 3. odwoływały się, *czytay* odwoływali się.
- - ỷ. 4. Kacerzow *czytay* Kacerzom.
P. 20. ỷ. 22. w paseniu *czytay* w pasaniu.
P. 41. ỷ. 27. osiaruią *czytay* ofiaruią.
P. 45. ỷ. 15. ożymia *czytay* ożywia.
P. 50.* ỷ. 2. z Wągrowwoca *czytay* z Wągrowca.
P. 58. ỷ. *ult*: Kilicha *czytay* Kielicha.
P. 70. ỷ. 22. co co *czytay* to, co.
P. 79. ỷ. 18. Biessea *czytay* biesa.
P. 80. ỷ. 14. Rozwiązany *czytay* Rozwiązanyś.
P. 82. ỷ, 10. *Odpoiwdź*: czytay *Odpowiedź*.